

הישיבה המאה חמישים ושתיים (קנ"ב)

ביום רביעי, ו' בתמוז התשמ"א (8 ביולי 1981), בשעה שלוש אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים האדונים א' אבן-שושן, ש' אברמסון, ע' אורנון, ש' אירמאי, ע' איתן, י' בלאו, ז' בן-חיים (יו"ר), נ' ברגרין, א' ברוידא, ג' גולדנברג, א' דותן, הלקין, מ' מדן, ש' מורג, א' מירסקי, ע"צ מלמד, ש' מלצר, א' פורת, גב"ע צרפתי, י' רצהבי, י' שבטיאל.

החברים היועצים הגב' ש' הראבן והאדונים ח' איזק, מ' בר-אשר, מ' ולנשטיין, א' מגד, מ' מייזלש, י' מנצור.

עובדי האקדמיה הגברות ר' אלמגור רמון, ש' בהט, ע' קלין, ה' שי, ו' שלומי והאדונים א' בנדויד, י' לוי ור' מירקין.

התנצלו: האדונים ד' טנא, מ' מיקס, ד' סדן, י' שלו, מ' שלי.
האדונים א"א אורבך, מ"צ קדרי וח' רבין - בחו"ל.

- סדר היום:**
- א. דברים לזכרו של חיים שירמן ז"ל מפי הא' מירסקי
 - ב. ברכות והודעות
 - ג. אישור זיכרון הדברים של הישיבה הקודמת
 - ד. המשך הדיון בדו"ח הוועדה לעברית בת זמננו
 - ה. אישור מונחים:

1. מונחי המתמטיקה Z-R
2. מונחי הדמוגרפיה
3. מונחי לבוש ותפירה
4. מלים בשימוש כללי

א.

הא' בן-חיים: חברי האקדמיה, גבירותיי ורבותיי, שוב אנו מתכנסים לישיבת המליאה אבלים. בי"א בסיוון שכלה האקדמיה ללשון העברית אחד מבחירי חברה, חוקר גדול של השירה העברית, חיים שירמן, זכרו לברכה.

כארבעים ושתיים שנה היה חברנו שירמן בן הבית הזה. בתרצ"ט, שנים מועטות לאחר שעלה לארץ-ישראל, והוא איש צעיר, נבחר להיות חבר בוועד הלשון העברית, והוא יושב לצד מורו ורבו חיים בראדי. כבר אז, ושירמן בתחילת דרכו במחקר, הוקירו אנשי ועד הלשון העברית וחכמי ירושלים את תרומתו הסגולית לחישובה ולהבנתה של השירה העברית בימי הביניים. סגולה זו קנה בעבודה פילולוגית שקודה כל הימים, בלימוד לשונות, ספרויות ותרבויות, שברקען צמחה ובמגע עמהן עוצבה השירה העברית לארצות גידולה ולגוני צורתה.

שירמן שבא עד נכבי השירה העברית מבחוץ, גדול היה כוחו ומיוחדת יכולתו לראות את השירה העברית שלובה בעולמות המקיפים אותה, מושפעת מהם ומשפעת עליהם. משעה שנצטרף לוועד הלשון העברית ואחר-כך לאקדמיה ללשון העברית, שיתף עצמו בעבודת המוסד בכל תפקיד שהוטל עליו. שירמן, לא זו בלבד שמעולם לא סירב לתפקיד שנתבקש למלא אותו, אלא משקיבלו עליו נהג בו אותה מידת כובד ראש ואותה מידת

דייקנות ואחריות שנהג בה במחקריו. על כן הייתה דעתו נשמעת והיה חלקו חשוב בעבודת המנהלה והוועדים, בעבודת הוועדות למונחי התיאטרון, המוסיקה, הספרות, הספרנות, כתיב שמות גאוגרפיים, לכתיב ולתעתיק ובוועדות אחרות. במיוחד אזכיר כי בשעה שליבנה האקדמיה ללשון את היסודות למפעל המילון ההיסטורי ללשון העברית, תרם שירמן תרומה נכבדה מאוד בדיוני מועצת המפעל שנתכוננה אז. גדולה מזו אומר: בעבודה ממש, בבדיקת נתונים ביבליוגרפיים רבים על פי הרשימה שהכין המפעל בתחום הפיוט ונכללה אחר־כך ב"ספר המקורות". שירמן היה חבר המועצה עד ליומו האחרון, חבר הנכון בכל עת לסייע למפעל בידיעותיו הרחבות ובעצתו השקולה. בוויכוחים בוועדות ובישיבות המליאה היה משיע דעתו בנימוס ובנועם, ויותר משביקש להשמיע כבש מחשבותיו, הקשיב והאזין לדברי החברים.

אדם של צורה היה. לאחרים מבינינו היה שירמן, האיש המתרחק מן החברותא, הסגור והבודד, לידיד ורע. הם היו קשורים בו קשר של חיבה והערצה עמוקה לפועלו ולאישיותו האצילה. הסתלקותו אבדה גדולה להם במיוחד. יהי זכרו ברוך. אבקש את האי' מירסקי לומר דברים לזכרו.

האי' מירסקי נושא דברים

לזכר חיים שירמן ז"ל

כלפני שלושה שבועות הגיעה אלינו השמועה הרעה מארץ מרחק, מצרפת, כי נפטר שם הפרופ' חיים שירמן. לא תמו ימי השלושים, וכובד האבל עדיין לא הוקל. פרופ' שירמן היה מעמלי התורה והחכמה הגדולים של דורנו. כל ימיו עברו עליו מתוך לימוד והוראה וחקירה ודרישה ועשייה בתחום של חכמת ישראל. לא היה לו בעולמו אלא אותן אמות קצובות של מדע שהתהלך בהן. תמהני אם ראה אותו אדם שולח ידו בשום התעסקות חוץ מעסק החכמה והאמנות והמחקר. כי "בחר בתבונה מנעוריו / ואם כור הזמן שבע בחרו", כדברי המשורר. וגם בימים שהזמן החמיר עמו, לא הניח ידו מעם מחקרים, עשה בהם, עתים באין משען.

מי שמבקש לספר את מעלת חשיבותו של שירמן לחכמת ישראל אין הוא צריך, לא לצירורים ולא למשלים, כי הוא המשל והוא הנמשל, הוא הציור והוא אשר צייר אותו. אין לו אלא לספר את אשר פעל ועשה, ומאליה מצטיירת לנגד עינינו דמות של איש גבורות, יגיע כוח, הלופת קורנס בידו ומניפו על מעשהו, והוא מתרונן מכובד המלאכה ומשמחתה. כמעט מאומה לא היה בחקר השירה העברית באיטליה לפני כחמישים שנה. מי ראה את פניה של שירה זו? מי ידע את משורריה, שאמרו שם שירה במשך אלף שנה ומעלה, ואת רוב שיריהם מי קרא? קהל גדול של שבע מאות משוררים ידע שירמן באיטליה, מן הקהל הזה בחר את המשוררים המסוימים שבהם, במניין שהוא סוכם את המאה ושלושים, והציג את שיריהם בספר, זה ספר "מבחר השירה העברית באיטליה", שהוציא לאור בשנת תרצ"ד, וכלולים בו משוררים למן המאה התשיעית למניינם ואילך עד המאה העשרים. שם כתובים שירים ראשונים של איטליה, אשר קולות פייטני ארץ-ישראל הומים בהם, ושירים שניגוני המשוררים הספרדים מלווים אותם, ושירים מתקופת הרנסאנס ומשלאחריה, שחכמת איטליה ואומנות השכל-כפיה מצוירים בהם. רומי, זו איטליה, הניחה את ארצה להיות גלות לישראל זמן רב יותר מכל מלכות אחרת באירופה. היא הרעה להם ועינתה אותם, ככל אשר מצאה ידם, אבל כלה לא עשתה אותם. כי על כן יהודי איטליה בעלי יוחסין הם, ולספרותם שרשרת של מסורת המגעת אליהם מימים קדומים. יש בספרותם אסכולות ומזגים, וזרמים הרבה נזרמו בה במשך הימים הרבים של חייה. ולקראת התקופה הארוכה

והרחבה הזאת פרש שירמן את ארבות ידיו לחבקה. מכתבי יד ומספרי דפוס יקרי מציאות, שהיו פזורים, כפי שהוא מספר, בארבע כנפות הארץ, אסף מאות שירים – זהו הספר שהזכרתי את שמו "מבחר השירה העברית באיטליה". ומאז ועד היום לא נכתב בנושא הזה ספר אשר ידמה לו.

מנהגיה ונימוסיה של שירת ספרד בשעתה היו סימן לבני דורות אחרונים. כבימים הקדמונים בספרד, שעמד חסדאי אבן-שפרוט, דורש החכמות והבינות, להמטיר נדבות לבו לחכמים ולמשוררים, כך עמד לפני כחמישים שנה שלמה זלמן שוקן וכוון מכון לחקר השירה העברית, והזמין את הרב חיים בראדי, שהיה ראשון לחוקרים ולמבנים בשירת ספרד, לעמוד בראש המכון. ואליו חיבר את מנחם זולאי וחיים שירמן. ושם עמם אברהם מאיר הברמן, שהיה הממונה על הספרים וכתבי היד של אוצר ספרי שוקן. איש איש מהם פנה אל אשר הייתה רוחו ללכת, הלך זולאי אל הפיוט הארץ-ישראלי, והלך הברמן אל הפיוט האשכנזי, ושירמן הלך אל שירת איטליה ואל שירת הספרדים. יחד היה זה המקום בעולם, שעסקו בו בתלמוד השירה העברית על ידי שימוש החכם הגדול שישב בראשו ועל ידי דקדוק ופלפול חברים. שם נתישב לבו של שירמן בתלמודו, ושם בכתבי היד ראה לראשונה את הזהב הרב שניגר בספרד מפיחם של אומרי שירה. מימי גדולתה של שירת ספרד נודעו מן המאה השתים עשרה ר' יהודה הלוי ור' משה אבן-עזרא, אלה ראשי המדברים בשיר אשר נודעה שירתם. אחיהם המשוררים האחרים קולם נבלע ולא נשמע וכמעט לא נודע. כאן עמד שירמן והשקיף על פני כל המרחב של תפוסת הבית של השירה בספרד, ואשר ראה ולמד בחקירותיו, כתב בחיבור שקרא שמו: "המשוררים בני דורם של משה אבן-עזרא ויהודה הלוי", שהדפיס ב"ידיעות המכון לחקר השירה העברית" בשלושה חלקים. בחיבור הזה כתב את כל המשוררים בני אותו הדור של גדלות השירה, ואת כל הרב מה שלא היה ידוע ונודע לו בדרישותיו ועוניו. שירים חדשים של משוררים ידועים ושל משוררים שלא היה ידוע מכתביהם דבר. בחיבורו זה העמיד צבא של משוררים, הם וכתביהם, שירים ומקאמות. וכל מקום שנתן שירמן, בעין יפה נתן, והוסיף והכתוב שם תוספות ידיעות לצורכם של חוקרים, שכל מי שירצה ימצא לפניו מה שנפשו תבקש. חיבור זה שהצטיין ברחבות התפיסה ובדיוק של הפרטים והכללים הייתה בו חדשה, והוא בנה אב לשיטת המחקר של שירת ספרד. כי על כן עשה החיבור פרות; שטו חוקרים בכרכים של "ידיעות המכון לחקר השירה העברית" ולקטו איש לו, והדפיסו מכוח החיבור הזה מאמרים וספרים, ומהדורות של שירי המשוררים.

הוא עצמו, לו היה מחקרו זה כעין הקדמה ומבוא לחיבור האנתולוגיה "השירה העברית בספרד ובפרובאנס" – אותו חיבור שכוללים בו שירים שאמרו המשוררים בספרד במשך חמש מאות שנה ומעלה, מאמצע המאה העשירית עד לסוף המאה החמש עשרה. את רוחב דעתו וחכמתו בתרבות עמים, שידע אותה ידיעת פנים את גודל מבינותו בספרות ובאמנות, ואת כוחו להבחין בין היפה לבין היפה ממנו – את אלה נתן באנתולוגיה שלו. אין עושה חיבור כזה אלא מי אשר בכוחו להשקיף על פני מרחקים ומרחבים של חיי תרבות וגלגולים, ולהכיר במה שנמשך מחכמת עמים זה על זה. גדולי הספרות יונקים חיונה שלהם לא רק מבית מטעם, מן הגומא שאותו מעשה ספרותי שתול בו, אלא הם גם צריכים למאורות שיצבעו בהם ירק גונם, ולרוחות שיזדווגו להם וינענעו את נופם להגמישם כי ישובו רעננים, ולמי תהום להעסיק את פרותם. ושירמן הוא שידע מרבים את מקיפיה של השירה העברית בארצות גידולה, היה בכוחו לעשות את הספר הזה, שכנס והקווה לתוכו את כל היפה והברור שבשירה העברית בספרד. על כל משורר הוא מספר מהי נפש שירתו, ואילו הם המזגים שנמזגו בה, ומה גרם לשירתו שיצאה בצביונה, ומה חיבורה אל החיים בימיו. המשוררים עומדים עתה כל איש ואיש מהם מסוים לעצמו, ברישומו שלו של דמות דיוקנו, את הטבעים והתכונות של המשוררים ושיריהם אתה מוצא בספר ואת ביאורים.

ודבר חדש אשר עדן לא היה הביא שירמן בכרך השני של האנתולוגיה. כל הימים הארוכים למן המאה השלוש עשרה ועד למאה החמש עשרה שעברו בספרד, נראו שוממים מן המעשה הספרותי, כימים אשר אין לשירה בהם חפץ. גם המעט שנעשה לא ניכר רושמו. אותה העת תמורה הייתה ליהודים בספרד, הלוא אלה המה הדורות של הרדיפות והנגישות והגזרות על דת ישראל. גם סדרי החיים בקהילות וגם הספרות התחילו נקמטים ומתמעכים. שירמן המציא בספרו דמות ותמונה של אותם ימים כהים ותשושים, והעמיד בהם את סופריהם ומשורריהם. הרבה מהם מחברי מקאמות מעלות צחוק ורפרות רוח, ומהם עולה קול ענות של הספרות בזמן ההוא. על השירים ועל המקאמות מבאר שירמן מה צורך היה לעולם בהם, מה מגמתה של המקאמה ומה המדרגה שלה, מה קא משמיעה לנו, ומה יש ללמוד מדבריה. המבואים לשירי המשוררים יש בהם לימודים עשירים, והם כתובים ביד אמיצה, בלי פקפוק ובלי עמעום, דברים בהירים, והם כמסמרות נטועים. הספר הזה הוציא תקופה שלמה מן התעלומה לאור והשלים את השרשרת של השירה העברית שחלוליתה התפקקו בספרד באותה העת והעונה. גם העם הספרדי היושב בספרד, בבקשם ללמוד את השירה שכתבו משוררי ישראל על אדמתם, בחרו בספר הזה ללמוד מפיו, והם עומדים עתה ומתרגמים אותו על שני חלקיו ללשון ספרד.

כל הימים לא היה שוקו של שירמן אלא על השירה העברית של כל הדורות לגלות את הכתבים הטמונים בגנזים של בתי הספרים ואת החבוי בכתבי־היד, ולפרסמם ברבים בשביל להרבות את הדעת. על כן הוסיף ונטל לכנס מן הגניזה שירים חדשים מכל נפוצות השירה לארצותיה ולתקופותיה ולאסכולות שלה. הלא זה הספר "שירים חדשים מן הגניזה", שהוא ספר גדול למראית הלב וגם למראית העין. שירי ארץ־ישראל ושירי הבבלים ושירי המצרים ושירי הספרדים ומקאמות עמהם. טבע הספר כטבע מחברו; כשם שהוא לא היה מחזיק טובה לעצמו, כך הספר מעשה טובה וחסד שעושה עם הבריות. הספר הזה על כל שפע הדעת והחכמה שבו אינו כחיבורים שהמחבר מכתוב בו את רעיונו ילדי רוחו, והוא קונה בהם נחלה ומציב גבול לנחלתו. כל עצמו של הספר אינו אלא מעשה שימוש שהוא משמש את חכמת ישראל ואת חוקריה, שנתן לפנייהם מכל הטוב, מכל מה שמתבקש להם, ואף כתב פירושים לשירים וביאורים לטבע המחברים, ורשימות של ביבליוגרפיה לשירים שלא הדפיס בספר. אין שיעור ואין גבול לעמל שבחיבור ספר אשר כזה, ואת העמל הזה טען שירמן על שכמו. הן מפיו שמעתי כי לא היה משיא לאיש לעשות את אשר הוא עשה, כי כבדה הייתה המלאכה בספר הזה מאוד.

כנחוניא חופר שיחין, שהיה טורח להמציא מים לעולי רגלים, כך היה שירמן עמל למען הכלל, להמציא לרבים את צורכיהם וסיפוקם. שנה שנה היה מלקט כל מה שנדפס אותה שנה במקצוע התפילה והפיוט והשירה, ורושם כל דבר ומדפיס את הרשימה ב"קרית ספר" – כך עשה כשלושים שנה. בחיבה ובטובת עין נתן מתנות אלו לכל דצריד, והוא כאומר: למענכם, למענכם אני עושה.

והרי שירמן לא היה חוקר שכל כוחו לתפוש מטמונים ולערך רשימות כמוני פטומים. מאמריו שכתב על ר' שמואל הנגיד ועל ר' יהודה הלוי, בחקר תולדות חייהם ובטבע הספרותי של שיריהם ובחקר תולדות הדראמה העברית וערכה הספרותי, הם ועמהם המאמרים הרבים הכלולים בשני הכרכים, שיצאו לאור לפני כשנה וחצי, ונקראים "לתולדות השירה העברית והדראמה", כולם חידוש, ומדרגתם למעלה למשכיל, דור על דור ילמדו מהם, ויהיו מורי דרך לרבים. אף על פי שכל ימיו עסק שירמן להוציא כתבים מן ההסתר אל הגלוי, מה שכתב הוא על לוח לבו היה ולא חפץ בהתלות לבו. את רגשות נפשו הצניע חדר לפניים מחדר, ולא דיבר בהם, ובשיחותיו נשמר שלא להגיע עדיהם. סחור סחור הלך, סביבם ואליהם לא קרב. על כן יקר בעיני הדבר שאמר מהרגשת נפשו בעניין חשבון העם העברי עם הגויים. פעם בלילה, בעת רצון, עת שערי הלב להיפתח, דיבר על רחשי לבו לעמי אירופה. וכך אמר: אף על פי שהרוסים הצרו לישראל הרבה, לא אמנע עצמי מלנסוע לשם לשם ביקור, לראות את אורחות חייהם היום ולראות בספריות, ואמנם כן עשה. אבל

הארץ היא, הארץ אשר אך קללות יבואוה, אף על פי שישבתי בה, שם לא אובה לנסוע לשום צורך ובשום אופן. רגלי לא תדרוך על האדמה היא.

הרבה אצילות ועדינות והרגשות דקות וענוגות היו רחשים בקרבן, והם לא תפסו מקום אצלו כריה הפרחים וכזיוום. אך יכול להבחין באלה מי שהיה לו מגע ומשא עמו. אבל כינור היה תלוי למראשותיו, ורוחו הייתה מנשבת בין נימיו. ובו דיברה נפשו בשפת הנפש. עתה הלך בעל הכינור וכינורו עמו.

באחרונה התחיל מעלה על הכתב את רעיוניו ודעותיו בתולדות השירה העברית העתיקה. מה שלימד לתלמידיו באוניברסיטה ומה שהוסיף והגה, אבל רק מקצת אשר עלה בידו לכתוב.

חז"ל בכתובות דף י"ז ע"א נותנים שיעורים כמה בני אדם צריכים להתעסק בהלווית המת. וכל השיעורים אמורים למי שקרא ושנה בעצמו. אבל מי שהשנה - אין לו שיעור. הטעם לכך, מי שלמד בעצמו אפשר לאמוד את מידת תלמודו כמה היא, אבל מי שהשנה, הרי הוא מחכים את האחרים והאחרים לאחרים עד אין שיעור. כך אין שיעור לקינה על פרופ' שירמן שהלך, ועמו הלכה תורתו וגידוליה וגידולי גידוליה שהיה יכול להוסיף ולגדל. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

ב.

הא' בן־חיים: כרגיל, אנו עוברים לחלק המעשי של עבודתנו, לסדר העבודה הרגיל. אני מברך את כל החברים.

אמסור כמה הודעות. כמה חברים הם בחו"ל: האדונים אורבך, קדרי ורבין. חברים אחרים התנצלו שלא יוכלו לבוא לישיבת המליאה: האדונים טנא, מיקס, סדן, שלו ושלי. כמה מהם לא באו מטעמי בריאות, ולהם אנו שולחים ברכת רפואה שלמה.

בתקופה שבין מליאה למליאה קרה דבר חשוב שחייב את התערבותה של האקדמיה. הגיעה אלינו ידיעה, כי באוניברסיטה יש רצון לבטל סייגים חמורים לכתובת חיבורי דוקטוראט ולהתיר כתיבתם במדעי הטבע גם בלועזית. כמה מהמורים באוניברסיטה הפנו את תשומת־לבנו לכך. נועצנו ועל דעת חברים שלחתי בשם האקדמיה מכתב שהסברתי בו עד כמה אין הדבר הזה הולם ועד כמה הוא מזיק ללשון העברית ולחברתנו. לשמחתנו, הצעה זו ירדה מן הפרק. קיבלתי מכתב מהרקטור - ולהתערבות האקדמיה היה חלק בכך - שההצעה הזאת נדחתה.

זוה נוסח המכתב:

פרופ' בן־חיים היקר,

קראתי את מכתבך אליי בישיבת הסנט האחרונה, שדנה בהצעה לאפשר כתיבת חיבורי דוקטוראט שלא בלשון העברית, במקרים מיוחדים. הדיון עצמו היה סוער, אך ענייני. נכחו בישיבת הסנט חברים רבים, שלעתים רחוקות מגיעים לישיבות אלו. כנראה היה הנושא קרוב ללבם. כידוע לך, לא התקבלה ההחלטה, ואני נוטה להאמין שלמכתבך היה משקל בהצבעה.

בברכה,

רפאל משולם, רקטור

אני רוצה להדגיש את המקרה הזה, כי לא פעם החברים טוענים שהאקדמיה איננה משמיעה קול מחאתה, כשמקפחים מעמדה של העברית. כאשר יש צורך היא מתערבת.

שלחנו לפני זמן מה מכתב לחברים וביקשנו מהם הצעות לבחירת חברים וחברים־יועצים וגם קבענו מועד לכך. קיבלנו הצעות למועמדים. אני מכריז וקובע, כי על פי התקנון המועד להגשת הצעות למועמדים נסתיים ועתה רשימת המועמדים סגורה.

ההצעות שהוגשו יועברו לוועדה ובישיבת המליאה הבאה תתקיים הבחירה של החברים. עד כאן ההודעות שביקשתי למסור לחברי המליאה. ועכשיו שאלה לי אליכם. לפי בקשת החברים בישיבה הקודמת הקדמנו בסדר היום את הסעיף על המשך הדיון בדו"ח הוועדה לעברית בת זמננו. לאחר סעיף זה בא הסעיף על אישור מונחים. אבל חברי הוועדות חוששים שאם לא נאשר היום את המונחים האלה, יחולו עיכובים בהדפסת המילונים. לפיכך אני מבקש להציע לחברים, כפי שהיה בישיבה הקודמת, שמראש נקבע, שהדיון בסעיף על דו"ח הוועדה לעברית בת זמננו ייפסק בשעה 17:15, ונעבור לדון בכמה מונחים כדי לאשר את הדפסת המילונים. האם הדרך הזאת מקובלת עליכם? [נשמעים קולות הסכמה] אם כן, ננהג כך. אני מקווה שנצליח לסיים את הדיון בסעיף זה בזמן.

ג.

הא' בן-חיים: אינני רואה שרשאי אני לבקש מהחברים לאשר את זיכרון הדברים של הישיבה הקודמת, שהרי חולק לכם אך עתה. נוכל לבקש את אישורכם באחת הישיבות הבאות.

הא' מנצור: אם לא תתקבלנה תוך שבועיים הערות לזיכרון הדברים, נראה אותם כמאושר.

הא' בן-חיים: אביא אפוא את הסעיף להחלטה בצורה זו: המליאה מאשרת את זיכרון הדברים אבל נותנת אפשרות לחברים להעיר הערות לניסוח. זיכרון הדברים של הישיבה הקודמת - אושר (החברים רשאים לשלוח את הערותיהם לזיכרון הדברים בכתב).

ד.

הא' בן-חיים: רשומים לדיון הגב' הראבן, האדונים מייזלש, מנצור, מגד, גולדנברג, אורנן ואבן-שושן. אלה לא השתתפו עדיין בדיון וננהג בהם כמו שנהגנו בקודמיהם ולא נגביל אותם בזמן. אני מבקש מהם, לאחר שקראו את הפרוטוקול, שיתנדבו לקצר בדברים. מבין אלה שדיברו רשומים לרשות הדיבור הא' פורת והא' קדרי שהוא בחו"ל, אבל שלח את דבריו בכתב. הא' טנא לא יכול היה לבוא לישיבה מסיבות בריאות. הוא שלח את דבריו בכתב. אקרא את הדברים לקראת סוף הדיון.

הגב' הראבן: ברשותכם, אני מבקשת לחזור לעברית של אמצעי התקשורת. הם הם הקובעים את רמת הלשון המדוברת הרבה יותר מאשר הספרות. ספר רב-מכר מופץ ב-40-50 אלף עותקים. בטלוויזיה צופים למעלה מ-3 מיליון אנשים. נדמה לי שזוהי עובדה שהשפעת האקדמיה על אמצעי התקשורת עד היום הייתה מועטה, כנראה בגלל גישה דיאקטית. כדי שגישה דיאקטית תצליח, צריך שירצו ללמוד. הנטייה היא הפוכה בדרך-כלל, לפחות דר-משמעית. רבים מהעוסקים באמצעי התקשורת רואים בנו גורם טרחני ומקפיד יתר על המידה. גישה דיאקטית היא גישה חיצונית מטבעה, ואילו אני מבקשת להציע לנו שניכנס הרבה יותר לעומק.

כאשר אנו קוראים עיתון, או מאזינים לרדיו, או צופים בטלוויזיה, אנו מגלים שתי רמות לשוניות שונות. בעיתונות קיימות הרמה של הפובליציסטיקה, לעומת הרמה של החדשות והידיעות. בתקשורת האלקטרונית ישנם הקריינים הקבועים ויש כתבים. אלה הן

שתי רמות שונות. בפובליציסטיקה או מוצאים בדרך כלל רמה לשונית טובה, גם אם יש תיקון פה ושם. הבעיה של שגיאות גסות מצויה בידיעות שבעמודים החיצוניים ובחדשות שמביאים הכתבים ברדיו ובטלוויזיה. כאן או נתקלים לעתים קרובות בטענה שאין זמן לערוך. עורך הלילה מקבל את הידיעה ומכניס אותה לדף בצורה שהיא מוגשת לו, לרוב על ידי סוכנות 'עתיים'. הכתב מתקשר תוך כדי השידור. למעשה אין עריכה ולא יכולה להיות עריכה בתנאים הקיימים.

הבעיה היא להגיע לכך שגם הידיעות שאין זמן לערוך אותן תובאנה בצורה נאותה. כלומר, צריך שיחול שינוי בעברית של הכתבים. כתב מתקבל לעבודה על פי כישורים שונים, כתב כלכלי על פי כישוריו הכלכליים, או כתב לענייני מפלגות על פי כישורים פוליטיים, אבל לאו דווקא על פי ידע בעברית, כי מניחים שאם יש לכתב תעודת גמר בית-ספר תיכון, אין בעיה של עברית. אני חושבת שכאן מקור ההשחטה, מפני שרוב רובו של הציבור מעוניין בחדשות הטרויות, ואם הכתב המביא חדשות טרויות אומר: "חמש עשרה אלף" - כל הארץ אומרת כך; ואם הוא אומר "עמדות", או "חברות" - כל הציבור אומר כך. ואם כתב 'עתיים' אומר: "החלק הארי" - כל העם בשגגה.

מניסיוני בעיתונות בענייני לשון אני יכולה לומר, שסוכנות 'עתיים' היא ממוקדי הבעיה. אין הקפדה על לשון הכתבים בסוכנות עצמה. מרבית השגיאות בעיתונות, בעמודים של החדשות, באות טרויות מסוכנות 'עתיים', וכך הן מוכנסות לחדשות על ידי עורך הלילה.

האקדמיה איננה יכולה להתערב במינוי הכתבים; אבל היא יכולה וצריכה לדרוש מן האנשים המעסיקים אותם שיפסיקו לפחות להשחית.

כמי שניסתה מספר שנים לעסוק בתיקוני לשון בעיתון אחד לפחות, יודעת אני מן הניסיון שהדיבור הכללי, ההודעה הכללית למערכת, אלה אינם עוזרים ואינם מלמדים. עוזר רק אם מפנים תשומת-לבו של האדם ששגה לשגיאות שלו, וגם אז צריך לחזור על כך הרבה מאוד פעמים כי השגיאה שנשתרשה בקושי רב ניתנת לעקירה. לדוגמה, כולם מכירים את המושג בנייה טרומית, מלרע, וכולם אומרים בנייה טרומית, מלעיל. קשה לעקור שגיאות אלה.

הייתי רוצה להציע הצעה מעשית, שאיש או אנשים מתוכנו ישמשו קשבים תקופה מסוימת לכתבי החדשות, לא תמיד באותם פרקי זמן קבועים אלא פעם בבוקר, פעם בצהריים, פעם בערב, והקשב ירשום את השגיאות העיקריות של הכתבים ושמותיהם, מי הוא הכתב ומהי השגיאה - ואני מדברת כרגע קודם-כול על השגיאות הגסות ביותר - ויביא אותן בנייר רשמי של האקדמיה לידיעת הכתב ולידיעת המערכת שלו.

אני מציעה שסידור זה ייעשה על דעת המערכת ועל דעת הכתבים, וברוח טובה, שהרי אין ברצוננו לפטר כתבים, אלא לעזור להם לשפר את הופעתם. עלינו להופיע כעוזרים, ולא כמוכיחים בשער. תוך פרק זמן של לפחות חצי שנה - ואולי יותר - נדע אם הקשבות הזאת צריכה ליהפך למוסד קבע של האקדמיה או לא, על פי התוצאות. ולא מיד לשאוף לעברית עילית, אלא קודם כול לטפל בשגיאות הקשות ביותר. תוך פרק זמן תהיינה תוצאות.

הא' מיילש: איני מבין, איני מתחיל להבין, מה דוחק ודוחף אותנו כליכך להיטפל אל הלשון המהלכת, על שיבושיה הפושטים והולכים, לא על-מנת לתקן בה אותם שיבושים אלא על-מנת לעשותה נושא למחקר ולטיפול ולזיקה מיוחדת, ואולי גם להקנות תוקף חוקי לשיבושיה, מתוך שמקנים לה מראש מעמד של לשון מקבילה ללשון שירשנו מאבותינו, שמשום-מה הוצמד לה כאן התואר הלועזי: קלאסית. הרי זו לשון שחיה ממש בספרותנו עד דורנו. דיה קריאת הלכה אחת ב"משנה תורה" או תיאור פרט כלשהו של ריאליה ברש"י לראות באיזו בהירות, דיוק וקלות נמסרו הדברים - קלות שהיא אפשרית רק בלשון חיה. ואכן, היא חיה בלבבות, אם לא בפיות.

ניסיתי פעם להשיח דעתי מתיאורו של רש"י ולתאר מדעת עצמי את הכלי המתואר שם, ונתקשיתי מאוד. סימן שהלשון אמנם חיה בפינו, אך עדיין לא בלבנו. עדיין הלב נוטה לרשות הרבים של לשונות קודמות ולשונות הסובבות אותנו, וכאלה הם עדיין רוב דוברי עברית, ואולי גם רוב מקני העברית - הורים ומורים - בדורנו. ולא ייפלא הדבר. המעבר משבעים לשון שבהם נולדנו וגדלנו אל לשון אבות לא היה אפשר שלא יגרור אחריו הרגלי דיבור וצורות ביטוי מאותן לשונות, שהם זרים למבנה הלשון העברית. לא התפתחות כאן, אלא התקפלות. אמר פעם סופר ומבקר אמריקני, מעורכי ה"ניו-יורקר", דווייט מקדונאלד: סתם בורות בלשון אינה בסיס להתפתחות לינגוויסטית. ובלשונו: Simple illiteracy is not a basis for linguistic evolution.

צר לומר, גלה כבוד מן הלשון העברית, ניטלה גאוות הלשון שבה דיברו אבות האומה, בה ניבאו נביאים, סיפרו סופרים ושנו תנאים, וניטלה עמה הרגשת הזכות שנפלה בחלקנו לחדש ימיה כקדם.

אומרים לנו: אבל כל הדיבורים האלה רחוקים כליכך מן המציאות. איני בטוח לא בריחוק הזה ולא במציאותה של המציאות הזאת. לפי שעה אנו רואים רק בצבוצים ראשונים של מציאות. מכל מקום, לא היה דבר רחוק מן המציאות כציונות בתחילתה; לא היה דבר רחוק מן המציאות כתחיית הדיבור העברי. ועתה, אחר שעשינו את כל החיל הרב והמופלא, עלינו להתרפס לפני מציאות שעדיין אין היא מציאות של ממש? אם גם כאן לא נשמור על כבודה של הלשון העברית, אם לא נקים סכר להשתבשותה מחמת אי ידיעה והשפעות חוץ, כלישכן אם ננקוט מתירנות לשונית דרך שיטה, ילכו השיבושים ויתרבו, ומי יודע להיכן נגיע. עלולים אנו להגיע חלילה למצב שבו יהא יחס הלשון המהלכת ללשון העברית כיחס האיטלקית אל הלטינית.

שמעתי פעם מפי רבי אמריקני דווקא, היושב כאן ומשתדל לפעול ולהפעיל נגד הלעז הפושה בייחוד בתחום הפומבי והפרסומי, טוביה פרידמן שמו, שאמר: אם נער יווני בימינו אינו מבין את הומר, אין זו צרה גדולה; אך אם נער עברי לא יבין את שפת התנ"ך, תהא זו צרה לאומית.

בעברית שגור הצירוף: אומה ולשון, וזו מציאות היסטורית; לשון עושה אומה. מה מבדיל, למשל, את האסטוני מן הלטי, את הלטי מן הליטאי, ואם תמציי לומר, את הצרפתי מן האיטלקי וכיוצא בזה? קודם כול ואחרי כול - הלשון. לשון אחרת - אומה אחרת. מותר לומר: הלשון העברית היא הדופק, פעימת הלב, של כל מה שאנו עושים ומקווים לעשות כאן בארץ.

אני מציע אפוא למעשה לא לסטות מן המטרות והמגמות שהונחו ביסודם של ועד הלשון והאקדמיה והנחו אותם בפעולתם: לעמוד על משמר הלשון וטהרתה, להרחיב אותה מתוכה וברוחה ולעקור שיבושים העולים בה מהיסח הדעת ובבלי דעת. מאז ומעולם עמדו על ועד הלשון והאקדמיה עוררים, לפנים מצד ימין, מרחיבי הלשון כונו מרחיבי הלשון. והם לא נרתעו והמשיכו בפעולתם הברוכה. אל נא נירתע גם עתה כשבאים העוררים מצד שמאל. אלא תמשיך-נא האקדמיה בדרכה המסורתית, בעוז, בתבונה ובדבקות בעיקרי מטרותיה, וסוף ההכרה והתועלת לבוא.

הא' מנצור: אין ספק, כי כל מה שיש לומר על נושא זה כבר נאמר, ולו נדרש מכל חבר רק לחדש או להוסיף על הנאמר, הייתי מוותר על רשות הדיבור. אולם נראה לי, כי מבקשים לשמוע דעתם של כל החברים. אם כך הוא, אומר מלה אחת או שתיים על כמה מן הסעיפים, ולפי סדרם של הסעיפים בדו"ח הוועדה.

בסעיף הראשון של דו"ח הוועדה הוזכר "רגע של עברית" והומלץ שהאקדמיה תקבל על עצמה את האחריות לו, ואף המנהלה ראתה בעין יפה הצעה זו. לעניות דעתי, לא ראוי לעשות כן. ברור, כי חשוב שהממונה על "רגע" זה יכיר את החלטות האקדמיה, ישתדל להפיצן, ובשעת הצורך אף יפנה לאקדמיה לברר כל הטעון בירור. אך בשום אופן לא הייתי

נותן ל"רגע" זה ולשכמותו גושפנקה רשמית של האקדמיה. אין זה בגדר סוד, שלא כולנו תמימי דעים על כל נושא, ואין סמכות לשום חבר לומר, שדברים שהוא משמיע הם על דעת כל חברי האקדמיה, אלא אם כן נדונו, והרי חלק ניכר מן ההערות באותו "רגע" ובפינות לשון אחרות, לא נדונו באקדמיה ואין עדיין דעה אחידה כלפיהם. משום כך מוטב שייאמרו אותם דברים בשם אומרים ולא בשם האקדמיה.

בסעיף השני של הדו"ח מדובר על התייעוד. אין ספק שיש הכרח בתייעוד רב, ויבורך כל מי שיעסוק בכך ויעורר אחרים לעסוק בו. אולם מסופקני אם האקדמיה תוכל לשאת תפקיד זה כולו. יש לעורר את האוניברסיטאות לעסוק באיסוף החומר, במינון ובמחקרו. ואכן כבר הוחל בכך, בכינוס שערך הא' בן-חיים בנושא זה בהשתתפות נציגים מאוניברסיטאות שונות, שלדאבוני לא עלה בידי להשתתף בו. יש לעודד תלמידים לכתוב עבודות סמינריוניות ועבודות מחקר בתחום זה, וכדאי גם להציע פרסים מדי שנה בשנה על העבודות הטובות שנכתבו באותה שנה.

סעיף אחר בדו"ח דן בבעיית המבטא. אין ספק שהמבטא טעון שיפור, ורצוי לשוב ולדון כיצד לתקן כל הטעון תיקון. אולם כמי ששייך למחנה המכונה "עדות המזרח", אני מבקש שלא לקבל את הצעת הוועדה לפנות להנהלת רשות השידור "לעודד שיבוצם של קריינים מבני עדות המזרח". אנו עוסקים כאן במבטאו של האדם ולא בארץ מוצאו. לא אעלים, כי לא על כל בני עדות המזרח הייתי ממליץ לקבלם לקריינים. לא נדבר אפוא כאן על אפליה "עדתית" אלא על אפליה "מבטאית".

באשר להצעת הוועדה להקים אגף מיוחד לעברית בת זמננו - בצדק טוענת המנהלה כי פירוש הדבר "הקמת אקדמיה בתוך אקדמיה". האקדמיה ללשון העברית לא הוקמה כדי לטפל בלשון המקרא או בלשון חז"ל אלא בלשון ימינו דווקא. ואם ניטול מן האקדמיה את העברית בת זמננו - את עיקר תפקידה אנו נוטלים. אפשר שרצוי להקים ועדה לענייני מבטא, ועדה לענייני תחביר וכיו"ב, אבל אגף מיוחד שיכלול רק את העברית בת ימינו - לאו.

יתר על כן, בדיון האחרון בנושא זה אמר אחד מחברי הוועדה, כי הצורה "כחבר הכנסת" צורמת את אוזנו ולדעתו עדיף לומר "כחבר הכנסת". ייתכן כי בסופו של דבר הצורה "כחבר הכנסת" תשתלט על כולנו, ולא תהיה לנו בררה אלא לקבלה ולהכשירה. אך אם כל מה שיעשה האגף הזה הוא לזרז את התהליך הזה, ולשכנע דוברי עברית שעדיין אומרים "כחבר כנסת" שלא יאמרו כן, אם זו תהא מטרת האגף, על אחת כמה וכמה כי מוטב שלא יוקם.

הא' מגד: מזמן שנתקבלתי כחבר-יועץ לאקדמיה והשתתפתי בכמה וכמה ישיבות שלה, גדל כבודה בעיניי. אני צריך להודות שעד שלא באתי הנה, לא ידעתי עד כמה גדולה עבודתה של האקדמיה, וככל שאני עוקב יותר אחרי מה שהוועדות עושות ומציעות ומה שמתקבל במליאה, אני רואה שאלמלא האקדמיה היה משתרר תוהו ובוהו גמור. כדי למלא את החסר במונחים, בשמות ובפעלים, היינו צריכים לקלוט מכל מיני שפות - האנגלית, הצרפתית, הערבית, היידיש ושאר שפות, פשוט כדי לתת כלים לבני אדם להשתמש בהם. משום כך, האקדמיה, לדעתי, היא אחד המוסדות החשובים והחיוניים ביותר בארץ. לא פחות חשובה משרד המשפטים, והרבה יותר חשובה משרד הדתות. אינני מתאר לי את החיים המתחדשים בארץ בלי האקדמיה. איך היה הצבא - הנזקק לנשק ולציוד מכל המינים - מסתדר בלי הציוד הלשוני, שהוא הכרחי לו? או התעשייה, או המקצועות הטכניים השונים? או הרפואה? ואפילו העיתונות? האם היו מחכים עד ש"העם" ייצור באופן סטיכי את כל המונחים הדרושים? ואפילו כן - הייתה נוצרת אנדרלמוסיה נוראה ואיש הישר בעיניו ידבר!

אם אינני טועה האקדמיה "מייצרת" כמה מאות מלים בכל שנה. אמנם רק חלק מהן נקלט, וחלק נדחה, כשם שהאורגניזם, כששותלים בו גוף זר, יש שהוא דוחה ויש שהוא מקבל. אבל אם נאמר שרק שליש ממה שהאקדמיה מציעה מתקבל - דיינו; זה הרבה מאוד. צריך להשלים עם כך שיש מלים שאינן מתקבלות. או מקבלים החלטות ומאשרים בכל פעם מונחים חדשים. חלק מהם יהיו זרים לאוזן וללב של דובר העברית.

דברים אלה ידועים מעט מאוד בציבור. לאקדמיה יש תדמית של בית-דין הלכתי חמור, או של כת של שומרי החומות, אשר מעכבת את ההתפתחות החופשית והפראית-של השפה. זהו כביכול תפקידה העיקרי. ומדוע התקבלה תדמית כזאת? - סיבה אחת לדבר היא, שאין יחסי ציבור. האקדמיה היא מוסד פעיל מאוד, הרבה יותר פעיל ממוסדות אחרים, אבל אפילו דובר אין לה, כפי שיש לכל משרד ממשלתי, או ל"אל על", או למפעלי ים-המלח; אין לה איש יחסי ציבור, אין מי שיעשה את הפרסום. אינני יודע אם היה מיותר אילו החלטנו למנות מישהו לתפקיד זה. יש דברים שחבל שאינם זוכים בפרסום גדול. הנה, למשל, נתקבלה בישיבת המליאה תקנה שמתירה להשתמש בדגש בבג"ד-כפ"ת לאחר אי-אי-קהירות, וכדומה. תקנה זו, אם תרצו, כמוה כתקנת הפרוזבול! היא לא פחות חשובה ממנה! מהפכה, ממש! כבר אין זו החמרה בדין, אלא להיפך - "הליכה אל העם"! אילו הייתי עורך ראשי של עיתון, הייתי נותן את הידיעה בכתורת בעמוד הראשון: יש היתר להשתמש בדגש באותיות אלה אחרי -י, ו, ג, א-א. חברנו הא' איזק עושה משהו למען תדמית האקדמיה ב"דבר השבוע", במדורו "מלים מלים"; פה ושם גם אחרים עושים. אבל זה מעט מאוד.

כשרמז או שרת חידשו מלים בעברית - כל העם ידע על כך: כמה הם חידשו? - אולי עשרה-עשרים חידושי לשון. והאקדמיה, שחידשה אלפי מלים - העם יודע עליה רק שהיא מטילה גזרות שאין הציבור יכול לעמוד בהן!

אני עוקב אחרי הפולמוס הגדול שמתנהל בזמן האחרון על עברית תקנית, עברית מדוברת, עברית שלנו ועברית אחרת. לדעתי, זוהי תופעה שכולנו צריכים לברך עליה, תופעה יוצאת מן הכלל, שענייני העברית יצאו מתוך החדרים הסגורים של האקדמיה אל הרחוב, אל העיתונות היומית, גם אל הרדיו והטלוויזיה. הוויכוח, מה צריכה להיות העברית, מהם חוקיה, הוא יפה מאוד כשלעצמו, ואם הוא מתנהל בלהט רב, הרי זו מחלוקת לשם שמים. תופעה מעניינת מאוד היא זו, שנוטלים חלק בפולמוס הזה אנשים מהדור החדש, שהעברית היא לשון האם שלו, כמו אמציה פורת, משה זינגר, נתיבה בן-יהודה, משה שמיר ואחרים. הדבר מעיד שהלשון היא בנפשם, שחשוב להם מאוד איך תתקדם ותתפתח!

ביחס למחלוקת עצמה אני חושב שכדאי לצמצם אותה לגבולותיה הנכונים; היא לא כל-כך גדולה כמו שהיא נראית. מה אומרים לנו? מצד אחד יש אומרים, שמותר ללמד רק את העברית התקנית המקובלת; היא עברה לנו מדור לדור, ויש לה כללים וחוקים; אבל הם מכירים גם בקיומן של עבריות אחרות, כפי שצמחו מתוך הדיבור. במאמר המצוין שכתב אמציה פורת ב"ידיעות אחרונות", "הזית וזנב-הלטאה", הוא איננו שולל קיומן של "עבריות אחרות", אלא טוען שצריכה להיות עברית נורמטיבית אחת שאותה ילמדו. אם לא יהיה שום קנה-מדה, איך נבדיל בין טוב ובין רע? בין נכון ולא נכון? - תשרור הפקרות גמורה! לעומת זאת באים אחרים ואומרים: העברית של ימינו יש לה כבר כללים מסוימים שלה, שכדאי לקבוע אותם כתקנה.

אני חושב שאלה גם אלה - אין כל הצדק עמם. עקרונתי, צודק אמציה פורת בטענתו: הכרח לשים סייגים בלשון הנלמדת, ולא כל מה שמדובר "בפי העם" צריך לקבל גושפנקה כאילו הוא מטבע. אבל הנה הוא מתנגד לביטוי "אני אישית". צריך לומר, לדעתו: "אני עצמי". אני "אישית" אינני מבין מדוע אסור לומר כך, אף כי זהו ביטוי שאול מן האנגלית. "אני אישית" - איננו בדיוק "אני עצמי". "אני עצמי" - הוא כפילות. "אני אישית" - משהו שמבדיל ביני לבין האחרים. אין זה מנוגד לשום כלל דקדוקי, ואם כך הדבר - מדוע

לאסור ביטוי זה, שנכנס לשימוש, כשם שנכנסו לשימוש העברי הקדום ביטויים מן הארמית או מן היוונית? הכלל הוא, לדעתי, שאם אין ביטוי מנוגד לכללי הדקדוק או התחביר - אין לאסור את השימוש בו, או להטיף לכך. לעומת זאת, מסכים אני בהחלט עם אמציה, שבשום פנים אין לוותר על הוראת מטבעות הלשון הצרופות, היפות, שעברו מדור לדור, ולהחדירן לדיבור ולכתיבה, שאם לא כן - הלשון תידרדר ותלך למדרגות הנמוכות שלה.

דוגמה אחרת: באותו מאמר מצוין, כתוב בעברית נפלאה, כותב אמציה: יש לומר "לעצור מגפה", ואין לומר "להפסיק מגפה". גם כאן, אינני יודע מדוע צריך לקדש את "לעצור", שמופיע רק פעמים ספורות במקרא, בפרשת קורח, ואף שם, נדמה לי רק בנפעל. זהו ציור קדמוני, שמקורו בהתערבות אלוהית. ונכון, אמנם, שיפה יותר לומר "לעצור מגפה", אך מותר גם "להפסיק מגפה", כיוון שאין זה מנוגד לא לכללי הדקדוק ולא לכללי ההגייון. תהייתה שתי "רמות", בדיבור ובכתב, ולשתיהן יש מקום. אם כי רצוי מאוד מאוד לדעת את הרמה העליונה.

נה, למשל, ביטוי שנכנס ללשון והוא כל כך שכיח: "לעשות שמח", שבא אלינו מן היידיש. אינני מתאר לי את השפה בלי לעשות שמח. היא תהיה עצובה בלעדיו. ומדוע לא להשתמש בו? ואם האקדמיה לא תכשיר אותו, ממילא ימשיכו להשתמש בו, לאושרה ולעושרה של העברית!

לעומת זה, יש באים ואומרים, כמו זינגר ב"ידיעות אחרונות", שאין גדרות, וכל המדובר - מותר. זאת אי-אפשר לקבל בכלל, כי אז הכול הפקר! אז אין לשון! כל החולף - מתקבל כקבע! בוויכוח שהיה לי עם נתיבה בן-יהודה ב"דבר השבוע", אמרה: למה לתקן לחברי הכנסת את שפתם? הם עוסקים בדברים כה רבים, אז נעמיס עליהם עוד את הצורך לזכור איך מדברים עברית נכונה? אבל אם כך - גם כל השגיאות המכוערות אין צורך לתקןן וצריך להשלים עם הכיעור, בלשון כמו בכל שטח אחר! ערב ערב אפשר לשמוע מישהו מהשרים אומר: מגיע לי, מציע; מניח, או שבע עשרה חודשים...היכן הגבול? (הא' איזק: לאחרונה אנו שומעים כל הזמן - המצילים...)

הצעה של הוועדה לערוך סקר של העברית החדשה - היא הצעה חשובה וטובה מאוד, לדעתי. בלשון, כמו בכבישים, יש עברות על החוק שאסור להשלים עמהן, כי הן גורמות תאונות. אך יש נהגים שאינם עברות על החוק ואפשר לקבלם. יש שימושי לשון שהם חולפים ועוברים, ומשתנים מיום ליום, ויש שנתקבלו ונעשו קבע. אינני יודע מדוע אלה צריכים להיות פסולים, כאשר צורות תנ"כיות וצורות תלמודיות, שגם בהן אפשר למצוא שגיאות, נתקבלו. האם רק משום ה"תקדים"? בעברית יפה מותר לומר "כוס רביעי", כי כך מצינו בהגדה. אפילו שלונסקי השתמש בזה הרבה. אם כן מדוע יש לפסול שגיאות בנות ימינו שיש להן חן?

דובר פה הרבה על "רגע של עברית", שעשה שם רע לאקדמיה. ב"רגע של עברית" יש קדנציות ואנשים מתחלפים. יש שבועות שלמים שהכול נראה יפה ונכון מאוד, בסדר גמור. כי אמנם מועיל מאוד לתקן שגיאות שכיחות בדיבור, להסביר איך אומרים שמות בזכר או בנקבה, איך להגות מלים, וכן הלאה. אבל לפעמים ה"רגע" הזה מרגיז באופן נוראי! מתי? - כשמטיפים מוסר, שאסור לומר: "נוראי" אלא יש לומר "נורא". כל יליד הארץ, כל מי שהעברית בפיו, יצחק או יתקומם על כך. כי יש הבדל בין "נורא" ו"נוראי", ואפילו אם אין "נוראי" ב"מקורות", זהו חידוש עממי מלא-חן שאסור לבטלו מגבוה!

יש למצוא את שביל הביניים בין שמירה על חוקים שימנעו תאונות, לבין דברים שמותר לקבלם כצורות חדשות של עברית חדשה, כי השתרשו בדיבור ואינם זרים לרוח הלשון ואינם פוגמים בה. דבר זה לא נעשה בוועדות. יש להשקיע בכך עבודה. ללשון יש הלכה ואגדה. "להלכה פנים חמורות, לאגדה - פנים שוחקות", כתב ביאליק. כך בתורה שבע"פ וכך גם בעברית. עלינו לקבל, שבעברית יש לא רק הלכה אלא גם אגדה. והאגדה איננה דבקה בחוק. הכול מותר בה, ובלבד שתהיה בה הרמוניה מסוימת. כשנתיבה בן-יהודה כותבת מאמרים, היא מומרה להכעיס. דברים, שאפשר לכתוב אותם בעברית פשוטה, היא

כותבת בכוונה בעברית "הפוכה", ילדותית-כביכול, קפריזית, ואין לזה חן. אבל כאשר היא כותבת ספר ובו המון עברות על העברית התקנית, ויש בו לשון עממית של תקופה מסוימת - הרי יש בזה הרמוניה, ואם יש הרמוניה - זה בסדר. מבחינת הספרות זה בסדר. ובדומה לכך, אני נהנה כאשר אני שומע את "הגשש החיזור", שגם אצלו יש הרמוניה בלשון. האם ללמד את הלשון הזאת? - יש בה צורות ומבנים מסוימים, שאפשר ללמד. אבל דבר זה דורש בדיקה מדוקדקת.

העברית, הרבה יותר משהיא נלמדת במקצוע הלשון, היא נלמדת מקריאה, משמיעה, מלימוד הספרות. אנו רוצים שתהיה עברית עשירה. הא' מורג אמר שהצרה של העברית בימינו היא עוני של דובריה וכותביה. הם יודעים את העברית השימושית, הסטנדרדית, וכך היא מתייבשת בפייהם או בעטם. זוהי צרה הרבה יותר גדולה מן השגיאות. העברית תתעשר לא על ידי לימוד העברית ותיקון השגיאות, אלא על ידי לימוד התנ"ך והמשנה, השירה העברית והספרות העברית לכל צורותיה. שמלים, ניבים וביטויים מתוך האוצר הגדול הזה יהיו שגורים בפי ילדים וגדולים, לא פחות מביטויים מתוך מצעד הפזמונים. אני תומך בהצעה שתיעשה עבודה גדולה לחקר הצורות של העברית החדשה.

הא' גולדנברג: בפעמים האחרונות, כשנסב הדיון על שאלות אלה, כמעט נתקפתי ייאוש בגלל הרגשות והקנאות שנשמעו ברבים מהדברים.

הצעות הוועדה נוגעות לרעיון מסוים. לא הרגשתי בהן התגרות, ולא מובן לי מה יש בהצעות אלה אשר צריך לעורר תגובות כה לוחטות. אף מורגשת נימה עוינת בתגובת המנהלה, נימה שלדעתי לא הייתה במקומה. כמה דברים שמושמעים בדיוני האקדמיה על העברית בהתפתחותה נראים לי תמוהים. המשבח את לשון העבר ומקונן על קלקלתה כיום, ראוי לו כי ייתן את לבו לכך שהעברית אשר נכתבה לפני תשעים שנה הייתה גרועה בדרך כלל מזו הנכתבת כיום. לשון השואבת במישרין ביטויים ודרכי הבעה ממקורות ספרותיים קדומים איננה בהכרח משובחת יותר. יש תופעות לשון, בייחוד בתחביר ובפראזיאולוגיה, אשר גבולות תחולתן אינם זהים לגבולות בין לשונות או בין משפחות לשון, אלא הן משותפות לתחומי תרבויות שיש ביניהן קשר היסטורי. תבניות תחביריות ותרגומי שאילה הנובעים מקשרי תרבות מודרניים אין הם בהכרח מגונים יותר מדומיהם שנוצרו עקב קשרים דומים בתקופות קודמות. אלה גם אלה הינם חלק מן הלשון בהתפתחותה, והחפץ להכיר את לשון זמנו, אף אם רצונו לתקנה, שומה עליו לחקור ולהכיר את התהליכים החלים בלשונו בין אם הם נראים לו רצויים ובין אם לאו. הקינה על לשון ימינו איננה בשום פנים תחליף לחקירתה.

אם ננסה להבין את מה שקורין "רוח הלשון" מתוך הבחנה בין העומד לבין החולף, ניאלץ אף להודות כי אחד הדברים החולפים והמשתנים במהירות יחסית בתולדותיה של לשון הריהו המבטא. שינויים פונולוגיים חלים כל העת גם בלשונותיהם של עמים שישבו בטח על אדמתם, ואינני יכול לתאר לעצמי כל אפשרות לגבש אידיאל היגויי ללא היכרות מקיפה של דרכי ההיגוי המשתנות.

הדבר היציב ביותר הקובע את "רוח הלשון" הוא מבנה הצורות, ובצדק עוסקת האקדמיה הרבה במבנה הצורות, ופחות בדברים שאיחזתם בלשון יותר ארעית. אין אפוא יסוד לקבלנה, מדוע מוזנחים הדיונים בתחביר ובהיגוי, יחסית ל"דקדוק". הבעיה שאולי בגללה הוצע לחקור באופן מקיף את המצוי בעברית החדשה - נדמה כי היא די פרוזאית. פעמים רבות דנו במליאה או בוועדות בשאלות לשוניות שונות. פעמים רבות עמדה השאלה: מה נהוג, מה מקובל? אנו עומדים לפעמים במצב מוזר כאשר אנו שואלים מה מקובל ומה נהוג, לא כדי לאמץ את המצוי באופן עיוור אלא כדי להביאו בחשבון, ולא יודעים אנו כיצד להשיב. כל אחד נדמה לו, כי מה שהוא סבור שמקובל הוא בפיו - זהו הנהוג הרווח. לכן עלה הרעיון לנסות ולברר מה הנהוג הרווח, כדי שלא נפסוק מתוך בורות. אם אפשר בכלל לבצע כמוצע סקר של העברית הנוהגת, או שמה אופטימית מדי האמונה

שהאקדמיה בכוחותיה יכולה לעשות זאת - אינני יודע, אבל אני חושב שהמוטיבאציה לעשות דבר כזה היא כמעט מובנת מאליה. האקדמיה, בכל החלטה שלה, משתדלת להביא בחשבון מה יש במקרא, מה התקיים ברבדים אחרים של העברית ומה רווח בימינו; יש לנו כלים כלשהם לבדוק מה יש במקרא ובדורות שאחריו, ואין לנו כלים לבדוק ואיננו יודעים - וכל אחד רואה מהגיגי לבו - מה יש בימינו.

יש אצלנו רגישות רבה כאשר ניגשים לשאלה זו. זה מתקבל מיד כאילו מי שרוצה לבדוק מה רווח בימינו, רוצה בכך לטעון מראש שכל ביטוי הרווח בימינו, אם נכיר בקיומו, הרי זה כאילו הענקנו לו הכרה רשמית כראוי להיכלל בלשון התרבות העברית המופתית. עדיין יש הבדל בין המקובל לבין הרצוי. האקדמיה מטפלת בשאלה 'מה רצוי' אולי יותר מאשר בשאלה 'מה נכון'. לגבי 'מה רצוי' יש לאקדמיה מעמד; לגבי 'מה נכון' - אינני יודע אם יש לאקדמיה מעמד.

מכל מקום, כאשר אני ניגשים לתיקונים, חשוב שהתיקונים יהיו תיקונים של שגיאות ממש, שהכול יסכימו שהן שגיאות גסות. אני גם בעד זה שמורי הלשון לא יסתפקו בכך, אלא יגעו גם בעניינים של טעם טוב. כאשר אנו דנים בדברים שהם עניין לטעם טוב, ממליצי הלשון חייבים להופיע כממליצים בשם הטעם הטוב ולא בשם פסקי הלכה. יש דברים שהם עניין לפסיקה, ויש דברים שהם בגדר המלצה להתבטא בצורה זו ולא אחרת.

הא' דותן: מי קובע מה היא שגיאה? אמרת שצריך לתקן. מה מתקנים?

הא' גולדנברג: שגיאות הן כל דבר שחורג מהמערכת של הלשון המקובלת. פעמים שהשגיאות של היום הן הכלל של מחר והחריג של אתמול.

אני בעד זה שתיקוני לשון יכללו לא רק דברים שאפשר להכריז עליהם באופן חד משמעי שהם אסורים, אלא יכללו גם דברים לשם שיפור הלשון, דברים שהם בחזקת המלצה המסתמכת על הטעם הטוב. אם מישהו ממליץ על ביטוי מסוים שהוא הולם יותר, טוב יותר, שיש לו יותר אחיזה במסורת; אם מישהו ממליץ על ביטוי זה כיוון שהוא נשמע יותר טוב בעברית, בשם הטעם הטוב - הדברים האלה עתידיים להתקבל ברוח טובה, באותה רוח טובה שבה ממליצים עליהם.

הא' בן-חיים: אני מבקש להעיר הערה אחת. אומרים שהלשון העברית החיה היא עניין רגשי כוללנו. כולנו מעורבים בדבר, אין יוצא מן הכלל. גם מלומדים וחוקרים מובהקים הנוהגים בקריטריונים אובייקטיביים, כאשר הדבר נוגע ללשון שלנו, אינם עוד "אובייקטיביים". חברנו הא' גולדנברג אמר שהורגשה נימה עוינת בתגובה של המנהלה לדו"ח של הוועדה. אני מבקש ממנו להראות את המקום בתגובת המנהלה להצעות הוועדה, שבו הדבר נשמע כך. אם אינך יכול להראות מקום, אני מבקש שזה לא יירשם, כי קשה לעבור לסדר היום על ביטוי כמו "עויין" כשהוא מושמע כלפי המנהלה שהייתה צריכה לדון בדו"ח של הוועדה. היכן הייתה כאן עוינות? היו ויכוחים, נשמעו דעות.

הא' גולדנברג: המטען של המלה עוין יכול להיות שונה בהקשרים שונים. יש פעולה חבלנית עוינת. היה ביטוי כאילו הוועדה רוצה לפרק את האקדמיה ולהקים אקדמיה בתוך אקדמיה. לא מצאתי בהצעה המקורית שמישהו הציע להקים אקדמיה.

הא' בן-חיים: להקים אגף.

הא' מורג: ההבדל הוא גדול: הקמת אגף אין פירושה "אקדמיה בתוך אקדמיה".

הא' בן-חיים: "בעינייה של המנהלה..." האם הכוונה לסעיף זה?

הא' מורג: אני מבקש להעיר לסדר היום. השעה קצרה. הגבלנו את הדיון עד שעה 17:15. ודאי לא נסיים היום את הדיון ונתכנס שוב לישיבה אחרי חודשים אחדים, והדברים יישכחו. איננו יכולים לעבוד בצורה כזו. יש הרבה נקודות שהחברים ירצו להעיר עליהן. החברים ביקשו שתייוחד לסעיף זה ישיבה שלמה. אם כן, נחליט, שנשב היום עד השעה שש ונדון בעברית בת זמננו, והדיון במונחים יידחה.

הא' בן-חיים: בתנאי שנקבע ישיבה אחרת כדי לגמור את עניין המונחים. לא ייתכן שלא נוכל להדפיס רשימות של מונחים בשל ויכוח תיאורטי.

הא' מגד: הצעה לסדר היום. אני מציע שעל נושא זה נקיים יום עיון, מבוקר עד ערב, ונזמין אליו גם אורחים, סופרים ומורים שלא מן האקדמיה.

הא' בן-חיים: לא הגבלנו את החברים בזמן. כל אחד דיבר ככל שלבו חפץ. חלק של החברים אמר את דעתו על העברית ולא דיבר על המסמך של הוועדה וגם לא על עמדת המנהלה. על דברים אלה נסב הדיון. ההשקפות על העברית, זה עניין שלא נצביע עליו. נצביע על הצעות ממשיות.

הא' אורנן: אני רוצה להתייחס לשאלה של הצעות הוועדה רק בקצרה. אבל אני חושב שדברים אלה כרוכים גם בהשקפות כלליות. אינני חושב שאפשר להימנע מהערות בעניינים הנוגעים כללית לעצם הנושא, והוא העברית בת זמננו.

כוונתי להמליץ בפני האקדמיה לקבל את ההצעה שהאקדמיה תעסוק בעברית בת זמננו. אינני מדבר על הצד הארגוני, יכול להיות שיש חששות מכוח הביצוע. קודם כול יש לדון בשאלה העקרונית ואחר-כך לראות אם כוח הביצוע עומד לנו או לא, או כיצד אפשר לעשות זאת חלקית, או יותר מחלקית.

אינני חושב שנכון לאקדמיה לאסוף כל תג וכל גרסה שהיו מקובלים במשך מאות ואלפי שנים ולהתייחס לכל עניין במלוא כובד הראש, ואת הלשון שאנו שומעים ומדברים-אותה להזניח ולא לשים אליה לב. אינני חושב שזה נכון, מה גם שהלשון משתנה - כל לשון, והעברית בכלל זה. אזכיר את העיתונות מלפני שישים שנה, עשרים שנה או עשר שנים. קל לראות את ההבדלים כיצד הם ניכרים לעין.

על חמש המשימות שנרשמו במסמך אני מבקש להוסיף משימה שישית, שהיא אולי מובלעת בהן: שאנו נאזין בלי הרף לכל מה שמתרחש, מתרגמים, משוררים וסופרים - כל אחד מהם מחדש מלים, ומהם לעשרות, ואינני חושב שכוחה של חבורה נכבדה זו, שיושבת פה ומחליטה ברוב של שישה נגד חמישה, עולה על חידוש שנעשה בעבודה שאדם עושה בעצמו, כאשר הוא מתרגם ספר משפה אחרת ולא מוצא את המונחים המתאימים, והוא לא פונה אלינו אלא מוצא אותם בדרכו שלו.

אנו צריכים להאזין, לרשום את הדברים, לאסוף אותם ולפרסם את מה שמתחדש, בלי אחריות של החלטת המליאה של האקדמיה, אלא פשוט לפרסם את החידושים. זאת אפשר לעשות בשנתון או ברבעון, שם יופיע מה שנתחדש בשלושת אלפים הספרים שנדפסו בשנה זו, איזה חידושים היו בהם. איננו צריכים לנקוט עמדה כלפי החידושים אלא לאחר זמן, אולי כעבור עשר שנים.

ומדובר לא רק במלים אלא גם בצירופי מלים.

וכאן אני מבקש לכוון את דבריי כלפי דברים כפי שנשמעו בישיבת המליאה על ידי הא' בנדויד. יש לי ביקורת על דברים אלה. לדעתי, הם היו מנוגדים וזרים לרוחנו.

כפי שאנו יודעים, משתתפים באקדמיה חברים משני מקורות: יש חכמי לשון שלמדו ויש יוצרי לשון. מי שבא ואומר: "דורנו מדבר יידיש במלים עבריות", או - "3000 ספרים בשנה הם כישלון לאומי", כאילו אומר שמחצית היושבים פה אין להם מה לעשות פה. הם יושבים פה בזכות הלשון שלהם, ולדידו - חוש זה אינו קיים. ובזאת אינני מדבר כלפי החצי השני של חברי האקדמיה, המלומדים שאינם מסכימים לדעתו. אינני יודע מה הא' בנדויד חושב עליהם. חוש הלשון - שהוא בעצם ידע עצום בלתי ממוין - זהו היסוד של כל עבודתם של הסופרים והמשוררים שבינינו. לפי זה, אין לנו מה לעשות, אלא להושיב מלומדים שיחטטו בספרים עתיקים.

ברצוני לתת דוגמה מענייני לשון. הא' בנדויד ממונה על רשות השידור ויש לו כמה המלצות. לפני מאה שנה או שישים שנה היה מקובל לשמור לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמה ולא "לערבב סגנון בסגנון". ראו למשל את דברי י"מ פינס במבוא לספר הכוח שלו, או את דברי יעקב פייכמן - במבוא לכתבי ביאליק. אבל בלשון חיה? אין כל ערך לשאלה מה מקור המלה. לא אכפת לי מקורה של המלה, אם היא כתובה בתורה, או במשנה או בתלמוד. מלים אלה הן נחלתנו המלאה. אם טוב בעיני לומר דבר זה - אומר. לא שמעתי אדם אומר: "קודם ש..." אבל כל אנשי הרדיו והטלוויזיה לפחות בעת השידור אינם אומרים: "לפני ש..." אלא רק "קודם ש..." מה רע ב-"לפני ש..."? אני מסכים למה שאמר הא' גולדנברג - לשם מה האיסורים? אתה יכול להביע דעה, אבל לאסור על אנשים לומר זאת?

הא' בנדויד: איסור או העדפה? במדריך ע' 210 נאמר: 'אין כל פסול לומר "לפני ש"'. רק מוסבר מדוע "אפשר, אבל לא עדיף".

הא' אורנן: אינני חושב שצריך לתת העדפה כזאת לקרייני לשון. דוגמה שנייה - שאולי תעורר מחלוקת - בעניין סדר המלים. נגזרה גזרה ברשות השידור שנושא צריך לקדום לנשוא כאשר הפועל הוא בבינוני והמשפט פותח בהשלמה. אני סבור שגזרה זו היא גזרה שאתה יכול להמליץ עליה, אבל בשום פנים ואופן אסור לך לכפות דעתך זו. דבר זה כפוי, כזה ראה וקדש. אינני חושב שזה נכון. יכול להיות שבשישים אחוז מהפסוקים בלשון חכמים זה כך. ספק בעיניי. עדיין זה לא אומר מאומה. את הבינוני אנו תופסים היום כפועל בזמן הווה. כיוון שהתפיסה היסודית שלנו היא, שפועל יש לו שלושה זמנים ולא שניים, מי ששומע שיש להקדים את הנושא מסיק מסקנה פשוטה: שמותר לומר את הפועל אחרי הנושא.

אינני מאזין הרבה לרדיו. אבל תוך תקופה של שבועות אחדים אספתי כעשרים דוגמאות של משפט המתחיל בהשלמה, אחרי זה בא נושא, אחרי זה נושא בעבר, בעתיד - וזה ודאי למורת רוחנו. (הא' פורת: מדוע?) הנקודה החשובה היא שהתחילו לומר כך כאשר התחילו לבלבל את המוח בעניין הבינוני. לפני חמש שנים עדיין לא היה מנהג כזה. במקום לתקן במקום אחד אנו נמצאים מקלקלים במקום שני. הדוגמאות: הפעם הכינוס יוחד לעניין זה... בממשלה תמיד מילא תפקיד חשוב... גורמים משפטיים התייחסו לעניין...

הא' בנדויד: תמיד כתבו כך. לא אני המלצתי על כך. להיפך, ורק בשתי הדוגמות הראשונות צריך לתקן, כמו: בראשית ברא אלהים.

הא' מורג: גזרה כפויה.

הא' אורנן: החוש הטבעי אומר שבינוני כמוהו כעבר. אם אתה מתיר את הרצועה כאן, אתה צריך להתיר אותה בכל מקום. יש מקרים שסדר המלים יכול להיות הפוך; יש לפעמים שאתה עושה זאת אחרת. אבל כאשר זה מתאים לסדר המלים של הלשון הנהדרת, הנערצת... הלשון האנגלית, מה פלא שזה ייעשה כך? מי ישמור את סדר המלים כפי שהוא בעברית, שבה אינך מביא שם ליד שם? באת לתקן ונמצאת מקלקל. הקפדת על דבר אחד, וקלקלת במקום אחר. הנח לסדר המלים. זוהי שאלה של סגנון ואין להתערב בזה. השקפה כזו שחצי מחברי האקדמיה הם מיותרים משום ש"חוש הלשון" איננו ממלא תפקיד בהחלטות האקדמיה אלא רק הידע - אינני יכול להסכים לה. אני מסכים שהראשונים כבני אדם. אינני מסכים לחצי השני של הפסוק. לא ייתכן שהשקפה כזו תנחה אותנו בדרכנו.

ועוד דבר. אנו מסתמכים על לשון חכמים. אינני יודע מדוע לשונו של ריש לקיש - ואינני יודע מה הייתה לשונו בבית, אם דיבר ארמית או עברית, וכאשר היו צריכים לדעת מלה היו הולכים לשפחות לשמוע מפיהן - אינני יודע מדוע לשון זו צריכה להיות אות ומופת יותר מאשר מאה וחמישים שנות ספרות עברית. מדוע זה עדיף על שופמן? מדוע לא נלמד משופמן? (הא' בן-חיים: הלוואי.) אבל יש מי שמתנגד לזה. יש מי שאומר שאנו חושבים בידיש ומדברים במלים עבריות...

אני רוצה לסיים. בואו נכיר שיש גם "ישראל אבא" ולא רק "ישראל סבא". מה שהיה לפני מאה שנה או חמישים שנה, גם מזה יש ללמוד.

לכן אין ספק שסקירת העברית בת זמננו היא תפקיד חיוני בשבילנו. על ידי כך נרומם את המוסד הזה. אנו צריכים לעסוק רק בעניינים ישנים? למה לא נתעסק בשאלות החיים ממש? שמענו כאן הצעה נהדרת. אם נדון בדברים שנוגעים לעניין ולא בעניינים שאיש איננו רוצה לעסוק בהם, יש הכרח לעסוק בעברית בת זמננו; אינני יודע אם בדמות אגף או מחלקה. על שאלה זו צריך לדון לגופה: איך לארגן, איך לבצע, אם יעמוד לנו הכוח לעשות זאת; זוהי השאלה העיקרית, ולא השאלה אם לעשות. זה מובן מאלי.

הא' בן-חיים: אני מבקש להוסיף מלים אחדות. זכיתי לשבת הרבה שנים בחבורה של סופרים ומלומדים. תמיד ידעתי שמלומדים ואנשי לשון מהדור ההוא בדרך-כלל לא הסתמכו על "חוש הלשון", לא ידעו מה זה. מורינו היו אומרים: חוש הלשון זוהי הצטברות הידיעות בלשון, ידיעות הבאות ממה שאתה קורא בתנ"ך, במשנה, בתלמוד וכו'. אם אתה קורא דברים אחרים, נולד בך "חוש לשון" אחר.

אני מצטער שדווקא בדיון שראוי היה לו להיות אובייקטיבי אנו נכנסים לדיבור קצת סובייקטיבי. על פי העומד על סדר יומנו איננו עוסקים בשאלת תיקון העברית, אלא בשאלה איך לארגן את העבודה בלשון העברית. וביתר צמצום השאלה העומדת לפנינו היא אותו מסמך שהגישה הוועדה ובו הצעה על סקר בלשון החדשה. דבר חשוב נשכח, כי מדובר בסקר מדעי.

הא' אורנן: אני מוסיף על כך.

הא' בן-חיים: זימנתי מורים באוניברסיטאות וביקשתי מהם, לאור הצעות הוועדה, להשמיע דעות ולהציע דרכים כיצד ניתן לבצע את הסקר המדעי. צריכים לבצעו חוקרים, ולא אנשים שאינם עוסקים במקצוע.

אנו מדברים עכשיו על שגיאה זו או זו. הוועדה הציעה לערוך סקר, לאסוף נתונים. היא הציעה דקדוק עברי על פי סקר. לא הוגשה תכנית איך לעשות סקר. אין לפנינו תכנית מגובשת; בכלל אין תכנית עבודה לפנינו. אני מבקש שנצא מכאן בהחלטה מה ייעשה בהצעה. כל חבר מדבר מרחשי לבו מה מטריד אותו בעברית החדשה, והוא איננו מציע הצעה, איננו נותן תשובה ואינו מביע דעתו על העמדות אשר במסמך של הוועדה ועל

תגובות המנהלה על אותו מסמך.

כבר השתתפו בוויכוח כמעט כל החברים, זולת שניים, שלא יכלו להגיע היום לשיבת המליאה והניחו בידי את דבריהם בכתב. בקריאת דבריהם נסיים את הוויכוח. נקרא עכשיו את מכתבו של הא' קדרי, הנמצא בשעה זו בחו"ל. [הגב' שי קוראת:]

הא' קדרי: אינני רואה את עצמי סניגורה של הוועדה שהאריכה לטפל ב"רגע של עברית". מכל מקום, אני מבקש להשיב על מספר תמיהות של הא' בנדודי: אינם דומים תיקונים המוצעים לרוב ללא הנמקה מספקת, בכלי התקשורת ההמונית, לתיקונים הכפויים על תלמידי סמינרים למורים המתכוננים לבחינות. לא שסכנת העיוות מתיקונים אלה אינה חמורה, אלא שתיקוני "רגע של עברית" דחופים יותר, מאחר שהם מגיעים באורח סוגסטיבי אל קהל רחב ביותר.

נשאלה בוויכוח השאלה העקרונית על סמכותם של סופרים בני זמננו ליצירת עובדות חדשות בלשון, שיחייבו את חברי האקדמיה לקבוע על פיהם תקן חדש. הייתי מציע שלא להזדקק לדיון עקרוני מעין זה לפי שעה אלא לנהוג בדרך פרגמטית; נשאל, האם יש אומה בלא נושאי התרבות הלאומית שלה? ומי הם נושאי תרבות אלו, אם לא סופריה ומשורריה הנחשבים כמיטב מייצגיה ומביעיה של תרבותם? הייתכן שבישראל חיה אומה בלא תרבות, ותהא הערכתנו כלפיה מה שתהיה? דבר זה לא ייתכן; על פי עצם תפישתנו את התרבות ועל פי עצם הגדרתה של תרבות יש בחברה הישראלית סופרים ומשוררים, ויש ביניהם בעלי מעמד מכובד, וחייבים לנו לראותם כנושאי דברה של תרבות החברה בישראל. האם אין הם יכולים להיחשב אפוא מעצם מעמדם כבעלי יכולת הבעה בלשון העברית של ימינו? בדרך שוללת זו אפשר להגיע לידי אבסורדים: שהרי אם לא הסופרים-האומנים הם בעלי הסמכות להבעה מייצגת בדרך המופת בלשון, מי הם בעלי הסמכות לכך? ואם תאמר, אדרבה, דור יתום אנו ואין אתנו יודע מה, הלא המציאות תוכיח. יש ספרות בחברה הדוברת עברית ויש בה ביקורת של ספרות; יש בה חיי אומנות ותרבות, והם זורמים במהלכים, בין שמכירים בהם ובין שמתעלמים מהם.

הרמזים הגלויים והכסויים על בורותם הלשונית של "סופרים ידועים", כפי שעולה מכתבייך שלהם וכפי שמתגלה לעתים לעורכיהם, אין בהם כדי למעט מהדחיפות להכיר בסופרים אלו כבעלי הלשון, ואין בהם כדי להצדיק את מניעת ההכרה בעברית בת זמננו כלשון בעלת זכות מלאה לעצמה.

שהרי לשון זו חיה וקיימת ולא הכול משובש בה. יש בה גם רבדים עיליים של יצירות מופת ויש בה מערכת מפותחת של דרכי הבעה בכל תחומי העשייה וההגות. מדוע יגרע חלקה של לשון זו מכל לשון אחרת ומדוע נמנע מעצמנו ומהמצפים להוראתנו את הכרתה של לשון זו? (במה היא נופלת מהוטנטוטית או מזולו, או מחאוסה או מסוטו, שהן לשונות הראויות לתיאור וללימוד?)

דעת הוועדה הייתה שאין הצדקה לבחור בדרך ההתעלמות. גם אם היה אפשר להבין לרוחם של מתנגדי חקר הלשון העברית שנקראה לפני שלושים-שלושים וחמש שנים "ישראלית", שוב אין לקבל את טיעוניהם היום, דור שלם לאחר אותה מחלוקת. כלום סופרינו-משוררינו היום עולים חדשים הם שאין העברית שפת אמם? וכלום לא קראו ולא שנו אמנים אלו? הרי העובדות סותרות טענות מעין אלו מכול וכול.

טענה קשה אחרת הופנתה אל הוועדה על שנזדקקה ללשון העיתונות ולא נזדקקה ללשון הספרים המתפרסמים מדי שנה בשנה בישראל. מספר הספרים הנכבד הרואים אור בארץ נראה בעיני הא' בנדודי כישלון לאומי, וכראיה הוא מזכיר לנו את הרצונות ואת דברי ביקורת הספרות ובהם את הזעקה "על כוח ניסוחם הכושל של כותבים ספרים בעברית, באותה עברית בת זמננו". לצערי, לא נראה לי שהראיה היא ממין הטענה. דברי הביקורת הספרותית אינם עוסקים בלשונם של הסופרים בדרך כלל אלא ביכולת הבעתם האמנותית ("בניסוח"), שהיא נראית להם בלתי מספקת, וביקורת כזאת עשויה להישמע כלפי כל סופר

ומשורר, גם אם הם נמנים על בעלי הלשון שקדמה לעברית בת זמננו וגם אם סמכותם בתחום זה אינה מוטלת בספק אפילו בעיני הטוענים כאן.

ואגב ביקורת נוקבת זו שמענו גם טרוניה על האוניברסיטאות שלא העמידו עורכים ומסגננים, כלומר שלא הכשירו בעלי מקצוע בתחום זה. חייב אני לומר, שאני אישית מצדיק את התביעה ובאמת אני מחזק את ידי ידידנו הא' א' מירסקי, שיזם ויוזם באלו הימים את פתיחתו של מסלול לימודי תעודה באוניברסיטת בראיילן לקראת מקצוע זה. אלא שכאן, בעצם התביעה יש משום החלשת הביקורת על הצעות הוועדה, אפ לא משום ביטולה הגמור. שהרי ממה נפשך: אם יש להכשיר עורכי סגנון לספרים, ולטקסטים בכללם, המתפרסמים בעברית של ימינו, (והרי לא יעלה על הדעת שהעריכה תיעשה בעברית של תקופות קודמות!) מן ההכרח הוא ללמד את המתכשרים למקצוע העריכה את דמותה, את מבנה ואת דרכיה של העברית בת זמננו, (במה היא שונה מלשון המקורות, כיצד היא מארגנת את יסודותיה השונים שבאו לה בירושה או שנתחדשו בה לאחרונה?) ואם יש ללמד לשון זו, חייבים אנו קודם כול להכיר אותה, לתארה, ולשם כך יש להודות בקיומה העצמי ובדחיפות העבודה להכנת הסקר שלה.

ומאידך, אם מתנגדים עקרונית לכל פעולה של הכנה לקראת סקר זה, מנימוקים של פוריום ושל פוסקנות, מה לנו כי נלין על האוניברסיטאות שלא השכילו להכשיר עורכי סגנון?

ודאי, התחום המעורפל ביותר שחקירתו דחופה מכול הוא תחום התחביר. אלא שאין צורך ביצירת גולם תחבירי להבהילנו, כדי שנירתע מחקירתה ומתיאורה של העברית בת זמננו, ואין טעם להזכיר לנו מבנים תחביריים מלשון הדיבור שבדיטה התחתונה (גם אם הם מובאים מפיו של שר חינוך בישראל, כגון: כזאת מדינה, כזה דבר), כדי שנראה ונשפוט: כך היא אותה לשון שהוועדה מבקשת לתארה וממילא להכשירה לבוא בקהל.

מוכן אני להציע לוועדה ומטעם הוועדה, שתרכז את עבודת הסקר, התיאור והמחקר בעברית בת זמננו באותה רמת לשון (תת-לשון) שאינה חשודה בוולגריזמים מעין אלו. אלא שהיא הנותנת - כדי שנוכל לתחום לנו את תחום העיון כראוי, חייבים אנו לדעת תחילה, מה הן כלל תת-הלשונות בעברית בת זמננו. כלומר זקוקים אנו למפה מפורטת ומהימנה של כל הלשונות העבריות המהלכות בחברת הלשון העברית בישראל. יש לפרוץ פעם ממעגל הקסמים, וזוהי שעת הכושר לכך!

כדי שלא יצא הדיון הממושך על דו"ח הוועדה לעברית בת זמננו לבטלה, אני מבקש להציע בפני המליאה הצעת החלטה זו:

תוקם באקדמיה זרוע למחקר שימושי בעברית בת זמננו, שמתפקידה יהיה לעסוק בתהליכים העוברים על לשון זו ובמבנים המצויים בה. המנהלה תעבד תכנית מעשית לביצוע החלטה זו תוך שנתיים.

הא' בן-חיים: לא' טנא הייתה תאונה. הוא נותח ברגלו ולא יכול לבוא לישיבת המליאה. נאחל לו רפואה שלמה במהרה. עתה נשמע את דבריו. [הגב' שי קוראת:]

הא' טנא: המחלקות לצרפתית באוניברסיטאות אחדות באנגליה - לונדון, אסקס, יורק - חשקה נפשו בשיפור הוראת הצרפתית בבית-הספר התיכון ובאוניברסיטאות באנגליה. בייחוד התכוונו לשפר את הוראת הצרפתית המדוברת. הם הבינו שעליהם לבסס את שיפור ההוראה על מדגם הולם של דיבור צרפתי ממש. על יסוד מדגם זה הם יעשו מחקר בלשני תיאורי בסיסי ועל המחקר הזה יבססו את שיפור ההוראה. מה עשו? בחרו עיר צרפתית בינונית - אורליאן, ירדו אליה והקליטו בה הקלטה שיטתית של דיבור, כפי שהוא מתממש בניסיונות החיים המגוונות. קטלוג הסרטים המוקלטים הנה הוא מונח לפניכם. [הספר הועבר לעיון חברי האקדמיה].

וזאת עלינו לזכור: גורלה של הלשון הצרפתית, סיכויי תקינותה לעתיד לבוא בוודאי אינם תלויים בהוראת הצרפתית באוניברסיטאות של אנגליה דווקא. אף על פי כן ניגשו המחלקות לצרפתית באנגליה בכובד ראש למשימתן. מאחר שהן רוצות לשפר את הוראת הצרפתית ולהקנות לתלמידיהן את הצרפתית המדוברת כפי שהיא מתממשת בהקשר לא-אמנותי, הם לא ביססו את ההוראה לא על טעם אישי ולא על זיכרון אישי ולא על דימוי הצרפתית המופתית של המורים במחלקות לצרפתית, אלא ביססו את שיפור ההוראה על סקר אובייקטיבי ושיטתי של מציאות הדיבור בעיר צרפתית בינונית.

ואם במחלקות להוראת צרפתית כך - באקדמיה ללשון העברית על אחת כמה וכמה. האקדמיה ללשון העברית היא הגוף העליון והעיקרי שיש לנו בארץ לעשייה בלשון; חוק המדינה הפקיד את האקדמיה על התכנון בתחום הלשון, על הכוונת הלשון ועל קביעת המופת בה. עם חברי האקדמיה נמנים אמני לשון, חכמי לשון, עושי לשון ושוחרי לשון, האוהבים את הלשון העברית ומאמינים אמונה שלמה בסיכויי התפתחותה. האקדמיה פועלת בדורות של שיבת עמנו לארצו, ללשונו ולמורשתו הספרותית. בנסיבות אלו דין הוא שהעושים בלשון - והאקדמיה בראשם - ישתיתו את עשייתם בלשון על איסוף שיטתי של נתונים, על מיונם, על מפתוחם ועל קטלוגם. דבר זה כמדומה הוא מובן מאליו. וכי על מה תשתית האקדמיה את הכרעותיה? על טעם אישי (זה אומר שהמלה נרמול צלילה "אינו נעים לאוזן" וזה אומר "נעים מאוד"); - ישיבת המליאה מיום 14 בינואר 1981)? על זיכרון אישי? על הדימוי שיש לכל אחד מאתנו על אודות המופתי בלשון? "על כוס תה, בלי ספרים תחת ידיה, בלי עיון בחומר ובלי הסבר"? - כדברי הא' אבא בנדויד (ישיבת המליאה, 8 באפריל 1981).

הרעיון הזה שהאקדמיה צריכה להשתית את פסיקתה על איסוף נתונים הוא לא מובן מאליו, אפילו חדש איננו. ביאליק וקלויזנר - כלום לא הם שהציעו שוועד הלשון יושב קוראים שיקלטו מתוך הספרות השוטפת שימושי לשון ודרכי ביטוי כדי שהללו ישמשו את ועד הלשון בעשייתו ובהכרעותיו?

זהו רעיון הסקר במהדורתו הקמאית כפי שביאליק וקלויזנר הגו אותו לפני כשישים שנה. שוו נא בנפשכם, לו התממשה אז הצעתם של ביאליק וקלויזנר, איזה אוסף עצום של חומר היה עומד לרשות האקדמיה בפסיקתה היום!

מכל מקום עלינו להחזיק טובה לחברי הוועדה על הצעת הסקר ועקרונית אני תומך בהצעה בכל לב ובכל פה.

ברי, לא הייתה בכוונת הוועדה להגיש לנו הצעה מגובשת ומפורשת. לפיכך אסתפק בשתי הערות על ההצעה גופה:

הערה ראשונה: ההצעה מדברת על הלשון הכתובה ועל הלשון הדבורה. מפירוט התיעוד יוצא שהכוונה היא ללשון הכתובה בימינו. אבל, במחילה מכבודם של חברי הוועדה, חלוקה זו לוקה בחסר. נעלמה מעיני חברי הוועדה הנכבדים חטיבה שלישית של העברית בת זמננו, הלא היא העברית המשמשת **בהבנת הנקרא**. הדיבור העברי והכתיבה העברית אינם ממצים את כלל יכולתו של יודע העברית בימינו. איננו קוראים אך ורק דברים הנכתבים בימינו. בכלל ידיעת העברית שלנו גם היכולת לקרוא ולהבין דברים שנכתבו בעבר. לפי סדרי החינוך הנוהגים בארץ, כל ילד לומד חומש עם רש"י, פרקי אבות, קטעי אגדה. לפיכך יודעי העברית בימינו, בייחוד המשכילים שבינינו, קוראים ומסוגלים להבין מקרא ומשנה ומדרשים וסידור התפילה ורש"י והיד החזקה וגם שיר של יהודה הלוי וגם שיר של ביאליק, וכו'. לפיכך הדיכטומיה המקובלת הגורסת "עברית קלאסית" לעומת "עברית של ימינו" היא שניות הבל. וכך תתיישב גם תמיהתו של הא' מירסקי. **כל טקסט עברי שמשכיל עברי בארץ מסוגל להבין את המנגנון הדקדוקי שלו ואת אוצר המלים הבסיסי שלו (אפילו בעזרת פירוש לשוני) הוא חלק מן העברית של ימינו, בתנאי שהטקסט משמש בקריאה, קריאה שיש עמה הבנה, אם ברשות היחיד ואם ברשות הרבים.**

מן הדין אפוא שמדגם של הטקסטים הללו (שלא נכתבו בימינו אבל הם משמשים בימינו בהבנת הנקרא) יהיה כלול בקורפוס.

לפיכך אני מציע שהקורפוס יהיה מורכב משלושה חלקים המייצגים את שלושת מעגלי השימוש העיקריים:

- (1) מדגם מוקלט של דיבור עברי.
- (2) מדגם של טקסטים שנתחברו בימינו.
- (3) מדגם של טקסטים שלא נתחברו בימינו והם משמשים בימינו בהבנת הנקרא (ממוינים לפי נסיבות הקריאה).

עד כאן הערתי הראשונה.

וההערה השנייה (בקיצור נמרץ): לפי דעת חברי הוועדה מטרת הסקר היא תיאור הלשון התקנית הכתובה והדבורה לפי פרקי תורת הלשון (תורת הצורות, תחביר, סמנטיקה ולקסיקולוגיה), והתיעוד הוא האמצעי למטרה.

לפי עניות דעתי, חברי הוועדה תפסו מרובה.

התיעוד של מצב לשון נתון הוא מפעל אדיר והוא מטרה לעצמה.

לפיכך אני מציע להגביל את הסקר לעניין התיעוד בלבד.

התיעוד כולל שני שלבים: האחד - עריכת הקורפוס (לפי המתכונת בעלת שלושת המעגלים שהזכרתי לעיל), מיונו, מפתוחו וקטלוגו; השני - רישום הממצא הלשוני.

את שני השלבים יש לתכנן תכנון מדויק, ויפה שעה אחת קודם! אשמח להרים את תרומתי בתכנון התיעוד עד מקום שידי מגעת.

הא' בן־חיים: בכך נגמר מעגל הדיונים והגיע הזמן לדבר באופן מעשי בהצעות שהועלו. אני מציע, שלאחר שיוכן זיכרון הדברים, ירוכזו במסמך אחד כל ההצעות, והוא יועבר לדיון למנהלה החדשה שתקום בעוד חודש או בעוד שישה שבועות. הנשיאות וגם המנהלה תשקולנה כיצד ניגשים לביצוע. המליאה איננה יכולה, וגם אין מסמכותה להחליט על אופן עריכת הסקר, שהוא פעולה מדעית. צריך לעבד אותו ומישהו צריך לתכנן אותו. בכך נסתים הדיון הכללי. עם זה הבנתי מדבריו של הא' מגד - ומן ההסכמה שבשתיקת החברים - שכדאי לערוך "יום עיון" בשאלת העברית בת ימינו, שישתתפו בו לא רק חברי האקדמיה אלא גם אורחים, יום עיון על בעיות הלשון בחסותה של האקדמיה. צריך לארגן את יום העיון שיישמעו בו דוברים בעלי גישות שונות לבעיות הלשון בימינו. לי נראה, שבעניין זה אין צורך בהחלטת המליאה.

הא' מורג: כיושב ראש של הוועדה שראה את האספקטים השונים של העניין, אסכם ברשותכם, את רשמיי במלים אחדות.

דעת חברים רבים היא שאסור להזניח את תחום העברית בת זמננו, או העברית של ימינו, כפי שהיה עד כה, ויש לפעול ולעשות את הכל כדי לחזק את הפעולה.

שאלה לעצמה היא שאלת הארגון: איך ייעשה הדבר? ברור, שאין לנקוט בעיקרון של שב ואל תעשה עדיף. על כך איש איננו חולק.

הא' בן־חיים: על פסקה אחת אני חולק, והיא "כפי שהיה עד כה". האקדמיה עוסקת בעברית של כל השנה.

הא' מורג: אני מסכם את רשמיי מהדיון. חברים סבורים שעד כה לא נעשה מה שהיה צריך לעשות.

הא' אברמסון: יש חברים שסבורים אחרת...

הא' מורג: חברים רבים סבורים כך. אני רוצה לברך במיוחד על העובדה שהפעם שמענו סופרים שהשתתפו באופן פעיל בדיון והשמיעו אמרי שפר בעניין שנדון. שאלה פורמלית לגבי ההצעות שתוגשנה והסיכום שיובא להצבעה: מדברי הנשיא אני מבין, שהמנהלה תעבד את ההצעות שתובאנה מהמליאה?

הא' בן-חיים: אני חושב שצריך להעביר את ההצעות שהושמעו לרגל הוויכוח למנהלה. חובתה לדון בהן ולהמליץ לפני המליאה על דרך פעולה. מה תחליט המנהלה לא נתבא.

הא' מורג: לפני שהעניין מובא למנהלה, המליאה צריכה לנקוט עמדה לגבי המשך הדיון. סמכותה של המנהלה לדון בהצעות שלפניה ולהצביע עליהן.

הא' בן-חיים: למסור דו"ח למליאה.

הא' מורג: ההצעות מונחות על שולחן המליאה. סמכותה לדון בהצעות ולהצביע עליהן. לשם שיפור הדיון בהצעות האלה, אני מציע שנסכם, שהמנהלה תביא למליאה את ההצעות שהועלו בדיון זה, ולא שהמנהלה תחליט.

הא' בן-חיים: לא אמרתי שהמנהלה תחליט. היא תברר את ההצעות. חובתה להביא את תוצאות בירוריה לפני המליאה. יותר מזה אינני יכול להתחייב. זוהי דרך עבודה רגילה. אם יומשך בוויכוח במליאה או לא - אי אפשר לקבוע לפני הדיון במנהלה. אני מודה לחברים על ההשתתפות בדיון.

ה.

1. מונחי המתמטיקה

הא' בן-חיים: המילון למונחי המתמטיקה כולו מוכן לדפוס. רוב הדברים המסופקים נדונו בישיבה משותפת של שני הוועדים. עלינו להכריע היום סופית. אני מקווה שהמליאה תסמוך את ידה על ההצעה להדפיס את המילון.

הגב' הראבן: מה טעם הוחלט על יחסה ולא על יחס?

הא' אירמאי: במתמטיקה חייבים להבחין בין מושגים מסוימים. המלה **יחס** (ratio) משמשת בעברית בשתי הוראות מתמטיות שונות. האחת מהן - המנה של שני מספרים, שניים לאחד. מלבד זה יש מושג מתמטי שהוא קשור בתורת ההיגיון, relation, שהוא היחס הקיים בין שתי ישויות. במתמטיקה אסור להשתמש באותה מלה בשתי הוראות. הרווח בציבור הוא המלה **יחס** במשמעות עימות מספרים מקובל, מנה, בעוד שהמלה **יחס** במשמעות המושג רלאציה שייכת לציבור מצומצם העוסק במתמטיקה גבוהה ובתורת ההיגיון. יצאנו מהמלה יוחסין, וההצעה הראשונה הייתה יוחס. בישיבת שני הוועדים הוצעה הצורה **יחסה**.

הא' מדן: מה פשרו של אותו המונח המסתורי?

הא' אירמאי: למשל, אני צריך לבטא את הרלציה, שאם A שווה B, ו-B שווה C, אז גם A שווה C. יחס זה הוא רלאציה, ולכך דרושה מלה אחרת, שאיננה "יחס". לכן הוצעה הצעה זו.

הא' בן-חיים: המלה יחסה נקבעה כבר מזמן, לעניין דקדוקי, casus, על כן היא תפוסה. לא מצאנו פסול ביחסה.

הא' מלמד: יחסה - בשווא או בחטף-פתח?

הא' בן-חיים: שווא.

מי בעד אישור המילון למונחי המתמטיקה כולו ומסירתו לדפוס?

הצבעה

- 22 - בעד אישור המילון למונחי המתמטיקה כולו
- נגדו לא הצביע איש
- 1 - נמנע

המילון למונחי המתמטיקה אושר.

2. מונחי הדמוגרפיה

הא' מייזלש: במונחים מס' 1048 ו-1018 רצוי שימוש בבניינים שונים: בקל - הוגר=היוצא לחוץ; בפיעל - מהגר=הנכנס לארץ. השם: (א) הגירה, (ב) היגור (ולפיכך ב-1048: היגור חוזר). ואשר ל'מיגרציה' בדרך כלל, אפשר לומר: נדידה, כדרך שאומרים נדידת עמים, נדידת בעלי-חיים, ובשניהם השימוש בלועזית הוא בשם מיגרציה. וטעם: 'היגר' חוצה ו'מהגר' פנימה הוא משום שהשם מהגר שגור בדיבור והוא שכיח יותר בשיחת הבריות בארץ שבה המהגר נמצא, שבה הוא מתנכר משאר התושבים ומהווה בעיה וכו', ולא בארץ שממנה יצא - ונשכח.

הא' אירמאי: הגירה נכנסת והגירה יוצאת. "הגירה" סתם כוללת גם הגירה נכנסת וגם יוצאת. לכן אין הצעתם תופסת.

הגב' בהט: למעשה לא ניתנו המונחים לצורך דיון מחודש. לפני שנתיים נדונו כל מונחי הדמוגרפיה, וכל הרשימות הובאו לידיעתם של חברי האקדמיה. נראה לי, שהיה מקום להציע לפני שנתיים, מה שהא' מייזלש מציע עכשיו.

הא' מייזלש: אז אין מקום לדיון.

הגב' בהט: איני קובעת שאי אפשר לדון. אני רוצה להסביר, מה טיבה של הרשימה. המילון כמעט אושר לפני כשנתיים. הוא רב היקף וכולל למעלה מאלף מונחים. היו כמה מונחים, שהיו טעונים הבהרה נוספת. המונחים האלה הובהרו יחד עם אנשי הדמוגרפיה ועם ועד המינוח, ואחר-כך בשני הוועדים. הרשימה הזו היא תוספת לאותן הודעות הסיכום, שכבר קיבלתם לפני זמן רב, כיוון ששני הוועדים לא מצאו עוד צורך להביא את הדברים לדיון נוסף במליאה, ואין היא טעונה אלא אישור המליאה. אם יש מונח שאינו

נראה, ברור, שיש מקום להשמיע את הערעור.

הא' בן־חיים: הדברים הובאו והם על סדר היום. החברים אינם חייבים ואינם נדרשים לאשר רשימה של מונחים בסיטונות בלי לחוות דעה. אפשר לחוות דעה ולהציע הצעה אחרת. אני מבקש להפנות את תשומת לבכם שיש לנו שלושה מונחים: המונח הניטרלי שהפירוש שלו הוא עצם הנדידה, זוהי הגירה. השאלה הייתה איך להביע את הנדידה פנימה וחוצה. אלה הם שני המונחים האחרים. זו הייתה הבעיה. היו הצעות שונות. שני הוועדים, לאחר התלבטות גדולה, הגיעו למסקנה שיש לומר: הגירה נכנסת, הגירה יוצאת, כמו דואר נכנס ודואר יוצא. המונח הגירה נשאר. אינני רוצה להגיב על היגור, הגירה.

הא' מגד: אני רוצה להעיר על כמה מונחים. אני מצטרף לדעתו של הא' מייזלש בקשר ל"הגירה". מונח זה רווח מאוד וחשוב שיתקבל על הדעת ויהיה קל לביטוי. לגבי הארץ אנו אומרים: "עולה" ו"יורד". איננו יכולים להשתמש בזה לגבי ארצות אחרות. "הגירה נכנסת" ו"הגירה יוצאת", זה מסורבל.

הא' אירמאי: במקרה של הגירה הקשורה לארץ מסוימת, נאמר קנדה, לא יאמרו יוצאת ונכנסת. יאמרו הגירה לקנדה והגירה מקנדה, מהגר לקנדה ומהגר מקנדה.

הא' מגד: גם המונח 453 הוא מסוג המונחים שהם יותר מדיי מגושמים. בן קדמוני הארץ - זהו מונח ארוך מאוד. מדוע לא בן־קדם?
המונח חולשת זקנה (מס' 464) ל-senility איננו נראה לי. או שאנו מקבלים את המונח סניליות, כי הוא רווח כל־כך, או נאמר אולי "ישישות", על משקל "תשישות".
המונח "שיטת המחזור", "הימנעות מחזורית" (מס' 892) - מדוע לא "פרישות מחזורית"?

הא' בן־חיים: היום דיברנו על כך. יש פה כמה מונחים בגינקולוגיה. יש ועדה למונחי הגינקולוגיה. אני חושב שכל המונחים הגינקולוגיים צריכים לחזור לדיון בוועדה זו. אני מבקש לדון במונחים אלה, לא בכל הנוגע בתהליכים ביולוגיים.

הא' מגד: המונח "פועל פשוט" (מס' 331) לעומת "עובד", "פועל" (מס' 531) איננו נראה לי. "פועל פשוט" - זהו מונח שהיה קיים בימי העליות הראשונות. הוא כבר איננו קיים היום. במקרים רבים זהו "שכיר יום", או "שכיר". labourer - איננו תמיד "פועל פשוט". באנגליה זה יכול להיות כל פועל, כל עובד.

הגב' שי: מבקשת אני למסור אינפורמציה. צר לי שאין כאן דמוגרפים מאלה שישבו אתנו בכל שלבי הדיונים. רוב המונחים שהעירות עליהם, וכן אחרים, באו לפי בקשתם של הדמוגרפים. היו הצעות אחרות. יעידו על כך האדונים אבן־שושן ואיתן, שישבו בישיבות ועד המינוח ושני הוועדים. ניסינו להציע מבחינת הלשון כל מיני הצעות כמו הגירת פנים והגירת חוץ. מה שכתוב כאן הוא מה שמקובל במשרד העלייה ומרשם התושבים; וכן ההבחנה בין פועל זה ופועל אחר. קיבלנו את עמדתם של אנשי הדמוגרפיה. רוב המונחים האלה, להוציא את המונחים המקצועיים בגינקולוגיה, הוצעו בשיתוף אנשי הדמוגרפיה ואנשי משרד הפנים. משום כך התקבלה ההחלטה הסופית בשני שלבים: בוועד המינוח ובישיבה של ועד המינוח וועד הדקדוק.

הא' אירמאי: אינני דמוגרף, אבל השתתפתי באופן פעיל בדיונים אלה. מדובר בספר בין־לאומי, שנכתב בצרפתית ותורגם לאנגלית. הספר תורגם בידי הגב' אבן־טוב לעברית. זהו ספר של הגדרות והוא מגדיר גם מלים רבות משמעות, כגון: worker, senility, labourer

במשמעות המיוחדת לצורכי הדמוגרפים בלבד. המקבילה העברית היא זו שנרשמה פה, אם כי למלים אלה יש גם משמעויות אחרות.

הא' מגד: הכוונה לפועל רגיל.

הא' אירמאי: פועל שלא למד דבר, שיכול לעשות עבודה בעזרת שריריו, מה שקוראים "פועל שחור".

הא' מורג: המונח "תושב חוץ" כתרגום של alien resident בטעות יסודו. אין הכוונה לתושב חוץ אלא לאזרח חוץ, שיש לו מעמד של תושב. זהו מעמד מיוחד.

הגב' שי: אנו דנים כאן ברשימה ששלחה הגב' בהט. היא ריכזה את החומר. המונח 436 בחומר שנשלח אליכם יחד עם ההזמנה לישיבת המליאה.

הא' בן־חיים: מונח אחר לא קיים.

הא' ברוידא: האם אין הגירה מלכתחילה "יציאה"? אם כן איך אפשר לדבר על "יציאה יוצאת" ו"יציאה נכנסת"?

אני חוזר לעניין שהעירו עליו. המונח "בן קדמוני הארץ" מסורבל וגם נמלץ מדיי. אולי ניתן לקבוע "קדמאי" לצורך הזה.

ב"התקשרות פסולה" (מס' 715) יש יסוד מיותר של הערכה והבעת דעה. נדמה לי שדי ב"התקשרות שלא כדיון", או "התקשרות לא חוקית".

בצירוף "רווק נשאר" (מס' 776) יש היפוך סדר המתאר והמתואר. single survivor אינו רווק שהוא נשאר אלא נשאר שהוא רווק.

אני תוהה על המונח "לא כשר לעבודה". איש שאינו "בר העסקה" הוא לא תמיד בלתי כשר לעבודה. ייתכן שהוא כשר לעבודה, אבל אי אפשר להעסיק אותו במקצוע מסוים. לפעמים הדברים חופפים, אבל לא בהכרח.

אינני יודע מה כאן דיוק ההבחנה בין labourer לבין worker (מס' 331, 531א). אולי כאן יש מקום לנצל את המלה "עמל".

הא' בן־חיים: יש לי הצעה. למעשה כל החברים קיבלו את החומר בזמנו כמה פעמים. היו חברים שהעירו והיו חברים ששכחו להעיר. עכשיו אנו שומעים הערות חדשות. אני מציע שכל אחד מהחברים הרשומים - האדונים מנצור, מייזלש וצרפתי - יחוה את דעתו. הם יאמרו לנו לאילו מונחים הם מתנגדים. כל מונח שלא תהיה לו התנגדות, נאשר. כך, יישארו אך מונחים אחדים שנדון עליהם בישיבה אחרת. לא נוכל לדון בלי להזמין דמוגרף.

הא' צרפתי: רשימה זו לוקטה מתוך רשימה גדולה. כל מונח יש לו זיקה למונחים אחרים. כל מונח יש לו כוונה דקה. השתתפתי בדיוני הוועדה, אבל אינני זוכר את הדברים לפרטיהם. אי אפשר לשנות מונחים בלי שיהיה נוכח אחד הדמוגרפים.

הא' בן־חיים: אם כל ההערות ייגעו רק לשלושה-ארבעה מונחים, נדע להתכונן לדיון במונחים אלה בישיבה אחרת ובה נסיים את הדיון במונחים אלה. בבקשה מכם, אמרו לנו על אילו מונחים אתם מערערים.

הא' מלצר: האם האישור של המילון חייב להיות פה אחד?

הא' בן-חיים: לא, אבל דרוש רוב.

הא' מלצר: לאחר שוועדה מיוחדת דנה בכל הרשימה, ונשלחו חוזרים לחברים, ומי שהיה לו מה להעיר העיר, ואחר כך אושרו המונחים בוועד המינוח יחד עם ועד הדקדוק, נמצא עתה חבר אחד או אולי שני חברים, שמלה אחת אינה נהירה להם, מפני שלא התעניינו ברשימה זו עד עכשיו. על כן נדמה לי, כי כדאי להם לסמוך על החברים שדנו בזה והחליטו, ואין לעכב את אישור הרשימה כולה.

הא' בן-חיים: יכולה להיות דרך פורמלית האומרת: שלחנו לכם את כל החומר, לא הגיבותם, נצביע עכשיו. אבל אנו נמנעים כל השנים להיכשל בקביעות לא מדויקות, מוטעות ומטעות, ותמיד אפשר לשפר. המילון יכול להימסר לדפוס בלי חמישה מונחים, וחמישה מונחים אלה עוד ילובנו. נראה על אילו מונחים יש ויכוח.

הא' מנצור: המונח חולשת זקנה (מס' 646א.) - הייתי מקבל את ההצעה על סניליות.

הא' בן-חיים: מונחים גינקולוגיים יועברו לוועדה למונחי הגינקולוגיה.

הא' מייזלש: על מונח 555 העיר הא' ברוידא - בר העסקה (להבדיל מ-555א: לא מסוגל לעבודה).
 במונח 715: התחתנות, או הזדווגות, פסולה ("הזדווג" נרדף להתחבר, להיטפל, להזדמן יחד).
 המונח 881: בקרת ילודה.

הא' מדן: בקבוצה של שלושה המונחים האחרונים, יש מונחים שהם מנוגדים, ונקבעו להם מונחים שעשויים לגרום מכשלה למרצה ותקלה לשומע. "מדיניות הגברת הילודה" לעומת "מדיניות הגבלת הילודה". במקום "הגבלת" אני מציע "צמצום".

א' מנצור: הגשתי את הערותיי בכתב. אני שואל שאלה אחת: מדוע דבקים בצורה אוכלוסיית ולא אוכלוסין.

הא' אבן-שושן: שתי הצורות כשרות.

הא' מנצור: לא ראיתי אוכלוסין. בעיניי הצורה אוכלוסין עדיפה.

הא' ברוידא: למונח מס' 715א אני מציע: מגורים יחד, ולא מגורי יחד. אין כאן סמיכות.

הא' בן-חיים: שמענו ערעורים על כמה מונחים.

הגב' בהט: "הגירה נכנסת" ו"הגירה יוצאת" אינה עניין מיוחד לדמוגרפים. נראה לי, שאפשר לפתור את הבעיה עכשיו.

הא' בן-חיים: חבר הציע להבחין בין הגירה לבין היגור, בין היגר לבין מהגר. זה לא עניין טכני. יש אולי שש-שבע מלים שטעונות בירור. אנו נכין זאת יחד עם הדמוגרפים. אני מבקש שלא לקפח את המלים האחרות ולאשר את הדפסת המילון.

אני מביא לאישור את המילון זולת המלים שעליהן יש ערעור. אותם מונחים נביא לשיבה אחרת שאליה נזמין דמוגרף, ולא בסוף הישיבה, כדי לא לעכב את הדפסת המילון.

הגב' שי: יש לי בקשה. אותם חברים שהעירו על המונחים, נודה להם מאוד אם כאשר יקבלו את דבריהם ינסחו את ההצעות במפורט, שמא לא הספקנו לרשום כראוי את מספרי המונחים, ואולי לא כל הנימוקים נרשמו.

הא' אירמאי: ברשימה נשמטה מלה - תושב אזרח חוץ.

הא' בן-חיים: נצביע על ההצעה לאשר את הדפסת רשימת המונחים הדמוגרפיים, זולת המלים שמנינו.

הא' איתן: זולת המלים שהעירו עליהן החברים כאן היום.

הא' בן-חיים: לא תהיה אפשרות לערעור נוסף.

הא' לוי: זולת מונחי הגינקולוגיה.

הא' בן-חיים: הודעתי שמונחים אלה עוברים לוועדה למונחי הגינקולוגיה. מי בעד אישור ההדפסה של מונחי הדמוגרפיה, זולת המלים שהחברים העירו עליהן?

הצבעה

בעד אישור ההדפסה של מונחי הדמוגרפיה, זולת המלים שהעירו עליהן - 17
נגדו לא הצביע איש

ההדפסה של מונחי הדמוגרפיה, זולת המלים שהעירו עליהן, אושרה.

הא' בן-חיים: תודה לוועדה ולמזכירות על העבודה העצומה שהשקיעו עם אנשי המקצוע, שאפשרה להדפיס את המילון.

הגב' שי: הא' יעקב לוי טרח הרבה להביא את הרשימה עד הלום. במונחי התכנון המרחבי יש מונחים שנדונו במונחי הדמוגרפיה, והוא תיאר את שתי הרשימות.

הא' בן-חיים: אני מבקש שלא תופתעו אם כל אחד מהמציעים - לפני שיקבל את זיכרון הדברים - יתבקש מן המזכירות לענות: אלה הן המלים שאתה מערער עליהן? כתוב בבקשה מהן הצעותיך. הוא יתבקש לכתוב מהו התיקון שהוא מציע, עם ההנמקה.

3. מונחי לבוש ותפירה

הגב' בהט: רוב המילון אושר. נשארו מונחים מועטים לדיון. קיבלתם לפני חודשים אחדים את הודעת הסיכום. הודענו למליאה כל מה ששונה מהודעת הסיכום. למעשה נוספו המונחים המפורטים ברשימה. נותר לאישור במליאה מה שכתוב אחרי מונח מס' 8, ואישור זה כרוך בענייני לשון: השם בד ימש כשם כולל לאריגים, לסריגים, ליריעות יצוקות,

ליריעות כבושות וכיו"ב. עד עתה למדו בבתי הספר, שהבד אינו אלא פשתה בלבד על פי המקרא, והשם הכולל הוא אריג. בקהל מקובל לקרוא בד כהצעה המוצעת עכשיו, והוועדה ראתה לנכון לאשר את המקובל.

הא' בן־חיים: רשימה זו נתקבלה פה אחד בשני הוועדים. נהנינו במיוחד ממומחה לחלקי מכונת התפירה, שהסביר לנו כל דבר. היה זה חברנו מלצר. הוא נתן לוועדה שיעור מאלף על כל חלק וחלק.

מכל הרשימה מובאים לאישור המליאה שני מונחים: בד ותחרה. התברר לוועדה שאין סיבה לפסול את המלה בד מפני שהיא משמשת גם לפשתן ולא רק לאריג. אנו זקוקים למונח כולל גם כאשר המוצר מושג לאו דווקא על ידי אריגה או סריגה, אלא גם בתהליכים שונים אחרים. יכול שיהיה "בד" שאיננו ארוג ואיננו סרוג. לפנים לא נודע דבר כזה.

הגב' בהט: "בד" הוא שם כולל.

הא' בן־חיים: "אריג" עצמו איננו מושג כולל אלא פרט "בד" שנארג. מצאנו מושג כולל והוא - בד, ואין שום סיבה לפסול מה שנוהג בקהל. אני מביא להצבעה את ההצעה: השם בד ישמש שם כולל.

השם "בד" כשם כולל אושר.

הא' בן־חיים: בעיה אחרת היא המלה תחרים. אין ספק שהמלה היא מהשורש חרם. אפילו השורש לקוח מערבית, יש לו נגיעה לעברית. זוהי הרשת. הקהל תפס את המלה תחרים כאילו האות מ"ם איננה מהשורש. התחילו לומר תחרה, מלה הבאה במקרא, ושורשה חרה. השאלה היא אם אנו מתירים רק תחרים או מתירים לומר גם תחרים וגם תחרה.

הא' איתן: מה יהיה הריבוי של תחרה?

הא' בן־חיים: תחרות.

הא' איתן: אני מבקש להוסיף זאת.

הא' בנדויד: אני שואל: אם כבר התרגלו לתחרים, שיש לה הסבר יפה, בשביל מה דרושות שתי מלים? מדוע לעקם פסוק במקרא ודווקא להכניס לתוכו משמעות שאיננה לעניין. כבר יש תחרים ומתחילים להתרגל לזה.

הא' אבן־שושן: מקובל תחרה.

הא' בנדויד: תחרים התחיל לכבוש את מקומו.

הא' אורנן: כאן יש מקרה ברור מאוד של שינוי מטעם עצמו של דוברי עברית תמימים שלא עשו עוול אלא תפסו זאת אחרת, לא בהשפעת הלועזית ולא מהידיש. הטעות היא אבי הלשון. טעות כזו יש לברך עליה. אין סיבה לשנות ויש לקבל תחרה. איננו יכולים לפסול תחרים אבל המלה ביסודה צריכה להיות תחרה.

הא' בן־חיים: השאלה, אם במונחי האקדמיה יבוא: תחרה, תחרים.

הא' אורנן: אני מציע תחרה בלבד.

הא' איזק: המלה תחרה היא לא רק בפי המונים. היא השתרשה בספרות. אני רואה מלה זו בתרגומים של עם עובד. יש "רוקמת התחרה". זה לא רק מקובל אלא קיבל מעמד מאושר. מצד אחר אינני יודע אם אפשר לפסול תחרים של בן־יהודה.

הא' אבן־שושן: המלה תחרים הכניס אותה בן־יהודה, ובצדק. כיום התופרת משתמשת בתחרה. המלה חדרה לספרות. המלה תחרה היא צורה עברית לגיטימית, בלי אסוציאציות. נראה לי שיש לאשר תחרה.

הא' מנצור: הניקוד הוא שווא.

הא' אבן־שושן: תחרה..

הגב' בהט: אין אומרים כך.

הגב' שי: את הניקוד תקבע ועדת הדקדוק.

הא' בן־חיים: יש פנים לכאן ולכאן. אינני רוצה להעלות את הנימוקים. הקהל התרגל, הכניס מלה נוספת, כיוון שתפס את "ים" של תחרים כסופית הריבוי. אני מציע שנצביע. יש אפשרות לתת לשתי המלים סיכוי שווה במילון.

הא' איתן: זוהי הצעת הוועדה.

הא' בן־חיים: הואיל ויש מלה עברית ויש ספרות שכתבו בה תחרים, תבוא המלה תחרים ולידה המלה תחרה. זוהי הצעה אחת. פירוש הדבר לאשר את המלה תחרה. השאלה, אם אנו מסכימים למלה תחרה. מי בעד תחרה כמלה כשרה?

הצבעה

14 -	בעד אישור המלה תחרה
1 -	נגדו
2 -	מנעו

המלה "תחרה" אושרה.

הא' בן־חיים: אין ספק שבכך אנו נכנעים לשימוש הרווח. המלה תחרה לא תדחה את תחרים. אלה הן שתי מלים שתבאנה זו בצד זו.

הא' מנצור: אם נכתוב: תחרים, תחרה, אני מציע: תחרה - תחרות.

הא' בן־חיים: מי תומך בהצעה שתחרה תבוא לצד תחרים?

הצבעה

- 12 - בעד ההצעה, שהמלה תחריס תבוא לצד תחרה
- נגדה לא הצביע איש
- 5 - נמנעו

ההצעה, שהמלה תחריס תבוא לצד תחרה, אושרה.

הגב' בהט: נראה לי, שאין צורך בריבוי. למשי אין ריבוי. לצמר אין ריבוי. לקטיפה אין ריבוי. אפשר לומר: מיני תחרה.
הא' בן־חיים: השאלה אם אנו מתירים לומר תחרה - תחרות, או מיני תחרה. יש הצעה שלא יהיה ריבוי.

הא' גולדנברג: אני מציע שנניח לזה.

הא' בן־חיים: השאלה הועלתה.

הא' מנצור: זה לא עניין לשוני. אנשי המקצוע יחליטו אם הם זקוקים לריבוי או אין צורך בכך. אני מציע שנניח לזה. לא נדבר על ריבוי. יהיה צורך בכך - נחזור לזה.

הא' צרפתי: איך אפשר לגזור על מלה שאין לה ריבוי, שאסור לרבות אותה? גם מ"צמר", למשל, אפשר לגזור "צמרים".

הא' ברוידא: ברוב המקרים יספיק "תחרה"; אבל אין לגזור על הריבוי, כגון בין וכסף. צריך לומר פשוט שהריבוי, בשעת הצורך, יהיה תחרות, בייחוד אם ליד "תחרה" יבוא "תחריס". דבר זה יגרום בלבול. לדעתי די בתחרה, בלי תחריס.

הא' בן־חיים: אם אנו כותבים תחרה וליד תחרה - תחריס, יבינו אנשים שהריבוי של תחרה הוא תחריס. זאת אנו רוצים למנוע. כמובן אפשר לקבוע שתחרה היא לשון יחיד ואין לה ריבוי. אני חושב שאפשר לעשות ריבוי מכל דבר בעברית. אם אנו רוצים לעשות כן, צריך לכתוב: תחריס - תחרימים; תחרה - תחרות. מוטב כך ובלבד שלא יתפרש שתחריס הוא ריבוי של תחרה.
אני מביא לאישור את הרשימה של מונחי לבוש ותפירה.

הרשימה של מונחי לבוש ותפירה אושרה.

4. מלים בשימוש כללי

הא' בן־חיים: לפנינו כמה מונחים הטעונים אישור המליאה. המונח הראשון הוא רכבל. השאלה איך יבוא רכבל בריבוי. ועדת הדקדוק קבעה, שכל עוד המליאה לא אישרה את המונח רכבל כמונח נכון, היא אינה דנה בצורת הריבוי. אם נאשר את המלה רכבל כמלה נכונה, הריבוי שלה יהיה רִכְבָּלִים, על משקל פילגשים. מי בעד אישור המונח רכבל?

הצבעה

בעד אישור המונח רַכְבֵּל - 13
נגדו - 1

המונח רַכְבֵּל אושר.

הא' מנצור: בציבור אומרים רַכְבֵּל. חשוב להפיץ את המונח שאושר.

הא' בן־חיים: לכן צריך יהיה להודיע ברבים שהמלה הנכונה היא רַכְבֵּל. ועדת הדקדוק החליטה שרַכְבֵּל ברבים יהיה רַכְבְּלִים.

הא' ברוידא: אפשר לומר: שני רכבל.

הא' בן־חיים: מותר: שני שמעונים, ומדוע לא: שני רכבלים? אל נעשה עצמנו מחמירים יתר על המידה. ההצעה היא: רַכְבֵּל - רַכְבְּלִים. מי תומך בהצעה זו?

הצבעה

בעד ההצעה שרַכְבֵּל ברבים יהיה רַכְבְּלִים - 11
נגדה לא הצביע איש
נמנע - 1

ההצעה, שריבוי רַכְבֵּל יהיה רַכְבְּלִים, אושרה.

הא' בן־חיים: שני הוועדים החליטו לקרוא לקאסטה - קְלֵטָה.

הא' מגד: זוהי מלה טובה מאוד. קליטה מאוד. ראוייה לצל"ש.

הא' בן־חיים: שני הוועדים ישבו יחד והגיעו לכלל דעה שהמלה קלטת מזכירה את המלה מקלט, שגם היא טובה מאוד, ויש לה סיכוי לדחות את הקאסטה.

הא' ברוידא: המלה אינה נראית לי, גם משום שהיא מרבה חידושי מלים הבאות "להסביר" את תפקיד הכלי, או המוסד, במקום לסמל באופן קונקרטי וגם להשאיר משהו לדמיון ואפילו לשעשוע. כך עשו למלה מלאת החן "לובי" (שאגב אין לה מלה מקבילה בשום לשון), שהלבישו עליה את ה"הסבר" האיום "שדולה". החידוש "קלטת" בוודאי יסכון למשהו (אולי נכבד יותר), אבל לא לקופסה קטנה זו. מה גם שהמלה קאסטה נולדה מאותה capsa כמו קופסה בעברית. על כלי פשוט וצנוע - אולי "קופסית" - אנו באים להעמיס הסבר של "קליטה" ולהרחיק מן הדבר שהוא מקובל אצלנו וגם משותף לנו ולשאר לשונות.

הא' רצהבי: הוועדה דנה גם ב"קופסה" וגם ב"קופסית", ודחתה את ההצעות.

הא' בן־חיים: בזמנים העתיקים נגעה הלשון העברית בלטינית וביוונית במישרין, אבל דווקא משום כך אין למלים האלה, היווניות והלטיניות, שבאו אלינו מאוחר יותר (בניגוד ללשונות אחרות) אותן המשמעויות כמו למלים העתיקות. יש סימפניה היום ויש סימפניה במקרא ואינם היינו הך. אני מסופק אם ראוי היום להציע "קופסה" לעניין הנידון. מה רע אם נביע זאת בשורש קלט? ה"טייפ־רקורדר" ניתרגם יפה ל"מקלט". גם קאסטה הוא מכשיר לקליטה. הוועדה הציעה קלטת. אם יש הצעות נוספות נביא אותן להצבעה.

הא' מלצר: גם אני אינני רואה מדוע בשביל הקופסה הזאת, שהיא לפעמים קטנה מאוד, צריך לקבוע מלה במשקל נכבד כמו קלטת. הדבר דורש עיון. אני מציע להשאיר זאת לישיבה הבאה.

הא' בן־חיים: העלינו את המלה לדיון היום. איננו זקוקים לשום מומחה שיסביר לנו את הדבר, ואין שום חשש שמא טעינו בהבנת "קאסטה". מה יועיל לנו אם נדחה את תשובתנו?

הא' מלצר: כאן אין בעיה של הדפסת מילון.

הא' בן־חיים: אני מציע לסיים את הדיון. אני מביא את המלה להצבעה, כי אין צורך בביורור נוסף. אני מביא להצבעה את ההצעות השונות.

הצבעה

- 14 - בעד אישור המלה קְלֵטָה
- 1 - בעד אישור המלה קופסית
- 1 - בעד אישור המלה קופסה
- 1 - בעד אישור המלה קאסטה

המונח קְלֵטָה אושר.

הא' ברוידא: מתי תתקיים ישיבה שתסכם מעשית את הדיון בעניין העברית בת זמננו?

הא' בן־חיים: קשה לקבוע עכשיו את המועד.

לפני שאנו מתפזרים אני מבקש להודות לוועדות ולוועדים שהכינו את החומר, לחברי האקדמיה ולחברים מהחוץ שהשתתפו בעבודת הוועדות והוועדים. אבקש את המזכירות להעביר את תודתנו לאלה מן הוועדות שלא היו פה. אני מודה במיוחד לכל המנגנון המדעי של המזכירות שעשה עבודת הכנה ואפשר לנו לדון בחומר הזה. אנו נפרדים מהגב' ורדה שלומי, המזכירה של הוועדה למלים בשימוש כללי, היוצאת לחופשה של שנתיים לחו"ל. אני מקווה שתחזור אלינו. זוהי הישיבה האחרונה שלה עמנו. אנו מאחלים לך דרך צלחה. אני נועל את ישיבת המליאה.